
ЕЛИН ПЕДИН

съчинения

3

БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ

ЕЛИН ПЕЛИН

АЗ, ТИ, ТОЙ

chitanka.info

ЧОВЕКЪТ, ЗА КОГОТО ВСИЧКИ СЕ ГРИЖАТ

Назначи се голяма комисия от важни лица — специалисти, учени, академици, икономисти, финансисти, инженери, архитекти, химици, ботаници, зоолози, лекари, хигиенисти, филолози, да се срещнат, да видят, да разучат, да разсъдят, да решат... Какво да решат? В първото заседание и те не можаха да решат какво трябва да решат.

Задачата беше мъчна: как да се излезе от затрудненото стопанско положение и как да се подобри всестранно животът и поминъкът на бедствующия български гражданин, главно на трезвия и трудящия се земеделец и работник. Такава трудна задача, естествено, не може да реши едно правителство, от каквите общопризнати или самопризнати личности и да се състои, без помощта на една или няколко комисии.

И ето че се състави тая съдбоносна комисия и указът за нея заля с надежди райската градина България от единия до другия край. Във второто заседание на комисията въпросът беше донякъде изяснен. Говориха избрали оратори, специалисти, казаха се дълбокомислия, големи думи и се реши кога да стане третото заседание. На третото заседание се реши, щото в следующето заседание да се избера подкомисия за отделните въпроси.

В следующето заседание се реши, щото в следующето заседание да се избере комисия, която да конкретизира възникналите въпроси. Възникналите въпроси се оказаха много упорити в своята неясност и затова се избра комисия, която да внесе известна ясност, т.е. да отдели главните от второстепенните. И тръгна работата като по вода. Дейност голяма. Всеки ден по вестниците дълги комюниката съобщават на народа, че всичко ще се нареди, че се вземат сериозни мерки и че в скоро време комисията ще има ново заседание. Обнадежди се народът, зарадва се, не иска да се труди, не иска да работи, яде, пие, весели се, чака резултати и предявява телеграфически искания.

Всичко се взима пред вид, събират се книжа, трупа се архива, отпушкат се на комисията суми за наем за помещения, за чиновници и

за други подобни цели. Кипи трескава и усиlena работа. Година, две, три, пет, десет, двадесет... Не е лесна работа такова нещо. Трябва да се съберат статистики, да се изучат отделни въпроси, свързани с отделни въпросчета, та тъй, полека-лека, да се дойде до главното. Ала от дълги заседания и тежка преумора случи се, че комисията забрави главното. Съберат се уважаемите комисари, наредят се мъдрите глави една до друга като зелки на бостан, и мислят, говорят и се питат:

— Собствено, какво беше то?

Забрави комисията главното, а пък народът забрави комисията. И почнаха да си съществуват тия два елемента на народното творчество, да го речем, съвсем самостоятелно. Комисията заседава, а трезвият български народ пие и чака, забравил какво чака...

Веднъж в анализите на тая върховна комисия се случи нещо съвсем необикновено. Както си заседаваха господата, вратата на залата се отвори полека и вътрешне безшумно и някак си интимно се вмъкна, както се вмъква прасето в селската къща, едно странно лице. По плахата му физиономия веднага се разбра, че то е попаднало тук по погрешка, защото се дръпна малко назад, свали страховито шапка и каза:

— Пардон.

Тая неблагоприятна личност имаше загоряло и небръснато от няколко дни лице, потна, невчесана коса, полепена на дебели пластове по темето му, безцветен, плах поглед, месести уши, чорлави мустаци, отсебено долно чене, което държеше устата, му полуутворена, като у всеки наивен простак. Беше облечен в износени селски дрехи, тук-там позакърпени, и целият миришеше на нещо като на чесън, смесен с ракия и пот. Такъв някакъв аромат напълни целия тоя чист изящен салон на заседанието.

Това странно лице разбра, че е събрало, усмихна се виновно и тръгна заднишком да си излезе. Ала един ведър мъж от комисията, с обла и корава глава, здрава съдържателка на велики мисли, скокна от мястото си и повелително извика:

— Стой!

Човекът се втрещи от тоя вик и застана като вцепенен зад вратата. Тогава господинът от комисията, който го възпря, се усмихна някак си неземно и се обърна вдъхновено към заседаващите:

— Най-после, спомних си! Господа, ето го главното. Ето за какво заседаваме. Ето лицето, за което всички се грижим. Чудесен

екземпляр!

В залата гръмна ръкопляскане, настана оживление. Долната челюст на чудесния екземпляр се отсеби и увисна още повече. Той даже се усмихна, макар че някак си виновно.

— Да, един представител на народа — продължи вдъхновеният, — един представител на народа, за когото всички тук, които сме духовният елит на нацията, полагаме толкова грижи. Да, и ние го не знаехме, ние не бяхме го видели, той досега беше ни непознат. И ето, провидението ни го изпраща. Да не го пущаме, господа, Нека го вземем и всестранно да го изучим, всестранно и нагледно с всички способи, които ни дава съвременната наука. Нека зоологите квалифицират, нека химиците анализират, нека лекарите го аутопсират, нека всички специалисти приложат своите методи, за да го разберем, да открием болката му и тогава, въз основа на науката, да му помогнем ефикасно.

— Прието, прието! — викнаха всички единодушно.

Председателят дърна звънеца. Влезе разсилният.

— Отведете го за изследване — посочи той великолепния екземпляр.

Заседанието се отложи по случай ваканцията. След два месеца комисията, обновена от лятната почивка, се събра пак.

— Да се пристъпи към анализа на лицето, за което всички се грижим — бяха първите думи на председателя и заповядда на разсилния да го доведе.

— Ами че той умря — каза разсилният.

— Как така умря? — попита председателят.

— Така, бяхме забравили да го храним.

Заседанието се вдигна за следующия път.

МИЧЕТО

— Та ще ти кажа, госпожа, дойдох само с доброжелателна цел. Съседи сме и се радвам, че така бързо станахте възможни хора. Откак мъж ви зае голяма служба, гледам, всичко ви тръгна на добро. Пък и партията му се задържа на власт, та може още по-добро да бъде. Истина, и хората говорят, и вестниците писаха за някакви си там гешефти, но обществото е невероятно към тая работа, пък и министърът ви приятел — всичко си е по ред и няма що да му берете грижата. Кой ли у нас, без извинение, се е издигнал и закрепил, да му не завидят и да го не очернят! Как е Мичето? Къде е? На курорт била. Обажда ли се? Па гледам го Мичето ваше, станало една такава богиня. Израснала, оформила се, стъпя като царица. Не мога да й се нарадвам. Пък и дрехи от хубави по-хубави сте й направили, Всеки ден с нова рокля, с нова шапка, пък обуша, обуша, де ги намери толкоз хубави и толкова елегантни! С вкус голям е Мичето, няма що да му се каже.

Само че, госпожа, рядко я виждам. Тя в къщи като че не си стои. Чувам, се по сладкарници, се по Царя, се с младежки кавалери, по кина, по театри. Кога спи, кога яде, думам си, това хубаво момиче? Ама нали е младо, кипи от сили...

Та много лошо почнаха да говорят, госпожа. Завиждат й. Срещат я се с богати кавалери. С автомобили я разхождат по околността и затова й завиждат. Попаднала в среда интелигентна, дано щастието ви помогне, да ви влезе подобен зет в къщи.

Обичам Мичето, госпожа, и дойдох с доброжелателна цел, да ви обърна внимание. Пазете я таз хубавица, защото всякакви хора има и младежта се разюзди много. Видях я, отдавна беше, в една сладкарница. Гледам я и не можах отведенаж да я позная. Какво направило пустото Миче с това хубаво свое лице! Обърнете ѝ внимание, госпожа. Защо така се е нацапала с мазила, с помади, просто физиономия не останала по нея! И защо си е така проскубала хубавите вежди? Вдигнала ги, изтеглила ги, японски фасон. Че по що им харесва тоя японски фасон на хубавите момичета, та се правят на карикатури.

Пък и как си беше начервила устата, госпожа, тия хубави уста като чашки, заприличали на червива рана. Обърнете внимание, госпожа! То наистина това е модерно. Модерно, но за любов по улицата и по сладкарниците, ама за домашно употребление такива уста са просто за погнуса. Хубавото Миче! Щях да стана да ѝ кажа, ама хайде, рекох си, пред кавалери не бива. По-добре да обърна внимание на майка ѝ. Ние, по-възрастните, по се разбираме. Пък и друго, госпожа, ще ви обърна внимание от доброжелателство. Гледам, че хубавото Миче — пуши. Че кога се научи да пуши? Баща н не пуши, тя да пуши. Гледам я, кръстосала крак връз крак, та чак кюлотите ѝ се виждат, да прощаваш, и като почнала цигара след цигара, цигара след цигара — как му се главата не замая, как му не прилошее.

Пък кавалерите ѝ едни млади, хубави момчета — весела компания, че смях, че закачки, че шепнене, чепобутване... просто прекалено. Един до нея притисна, се беше и я стопил с очите си. А Мичето, нали е хитра, яде го с погледа, та го погубва.

Питам, кой е тоз. Поет, думат ми. Боже, опази я, рекох, на поет в ръцете да не влезе. Ще ѝ засуче някое стихотворение, та ще замае главата на момичето. Пък тя, чувствителна душа, ще възпламенее от вълшебните лъжливи думи и стихчета, и ето ти последствия... Пък кой ще отговаря?

Майката на Мичето слушаше дотука с видимо търпение, ала душата ѝ кипеше от негодувание и там като в голяма тенджера се варяха живи змии.

Но тук вече варивото преля. Тя пребледня, скокна и се обърна със свиреп поглед към своята доброжелателна съседка.

— Вие, госпожо, не сте дошли тук от доброжелание вие сте дошли да ми троите душата и да ми черните момичето. Как смеете да говорите вие такива безобразия по адрес на нашето Миче? Мичето е свободен човек, всестранно развита и може да прави каквото си иска! А това, което говорите, е клевета. Моето Миче не е кукувица, а човек. И тя има нужда от общество, от хора и, слава богу, обществото, в което тя се движи, прави чест не само на нея, ами и на нас. Видяла си защото не прави нищо скритно. Жivotът ѝ е налице. Гледай и критикувай. Не се крие по къшетата, защото не върши нищо срамно.

Набелена, начервосана! Че кой не е набелен и начервосан в днешния век? На, и вие самата, не си виждате възрастта и набръчкания

сурат, ами сте се напудрила като котка в пепелище.

Ходила по Царя! Че моето Миче от дете е тръгнала по Царя. Всеки ден с количка съм я разхождала, да привикне на хора. По Царя ще ходи, няма да ходи по Кюлюците и по Булина ливада, да се люби с комунисти като твоя непрокопсан син. Да ме извините, госпожа, знам де ви боли, но няма да ви го кажа. Завист ви яде, черна завист... И аз ви моля да напуснете още сега къщата ми, да ви не гледат очите ми!

Доброжелателката скокна.

— Така ли! Така ли оценявате моето добро дело! Да знаех, нямаше да ви пристъпя прага... Но сега, понеже ме предизвиквате, аз ще ви кажа всичко. Къде ви е Мичето от двадесет дена, а? На курорт ли е, а? На курорт ли е? Вие разправяте, че е на курорт у нейна приятелка в провинцията. Сама не знаете къде е. Пък аз знам и ще ви кажа! Знаят го всички: Мичето е в Майчин дом. На хубав курорт е Мичето!

Отведнаж майката на Мичето падна на колене.

— Сестро, мълчи, мълчи, мълчи, моля ти се. Ни дума. Не ни погубвай! Лошо е модерното време... Да мълчим, да тaim, да покриваме. Това ни е задачата на нас, по-възрастните.

И тя почна през сълзи да я дърпа за дрехата, да моли, да плаче и да повтаря:

— Сестро, мълчете, мълчете, запазете ни честта... Честта ни запазете!

ЗАНАЯТ

— Да се повика свидетеля Иван Стоянов Иванов — каза председателят на съда.

Разсилият полуотвори вратата и извика в шумния коридор:

— Иван Стоянов Иванов!

— Тук! — обади се енергичен мъжки глас и в заседателната зала се втурна бързо и фамилиарно, като че е бил и пребил тук един среден ръст човек, полуселянин, полугражданин по облекло.

Очите му хитро и бързо оглеждат съдии, подсъдими, адвокати, публика и спират върху председателя, спокойно чакащи.

— Име, презиме, родом, години, женен и пр., и пр.? — задава автоматически стереотипните въпроси председателят.

Иван Стоянов Иванов отговаря бързо и рязко като войник на всички въпроси, несмущаван от нищо.

— Занятие? — попита председателят пак автоматически и бърза да премине към следния въпрос.

— Партизанство — отговаря пак несмущаван от нищо свидетелят Иван Стоянов Иванов и гледа спокойно.

Председателят прекъсна автоматическите си въпроси, както шофьорът спира кормилото, когато чуе гърмеж от спукване на гумата, повдигна глава, усмихна се снизходително и попита отново, като че не е чул отговора.

— Какво, какво? Занятие?

Публиката се размърда и зашушука. Секретарят вдигна молива и ръката му застана неподвижна във въздуха. Апатичните членове на съда, чиито духове досега обитаваха в астралните пространства, а по неподвижните им физиономии като че бе написано — омръзнал ни е светът от тия човешки разправии — се стреснаха.

Изобщо отговорът на свидетеля подействува на всички в съда, както гърмежът на спуканата гума действува на пътниците в автомобила.

А Иван Стоянов Иванов, без да забележи дори ефекта от това, което каза, отговори още по-твърдо на второто запитване на съдията:

— Партизанство, господа съдии. По занятие партизанин.

Сега настана вече обща веселост. Съдиите като никога се спогледаха по човешки, а към разшумялата се публика, където се чуха и високи смехове, останаха снизходителни и не направиха никаква забележка.

Председателят на съда, сериозен човек, средна възраст, с оголяла глава, както му е реда, изгледа с особено любопитство свидетеля, който стоеше невъзмутимо, спря плавното течение на процеса и си позволи някои въпроси, които нямаха нищо общо с него. Адвокатите, за голямо учудване, не направиха нито възражения, нито протести.

— Интересно занятие — каза председателят. — От колко години го упражнявате?

— Откакто се знам, господин председателю. Не помня да не съм бил някога партизанин.

— Е, къде учихте тоя занаят? — попита пак председателят.

— Вродено ми е, господин съдия, в душата ми е вродено.

— Да, но един вроден талант, за да се развие и стане занятие, все трябва да се изучава, да се упражнява. Един майстор цигулар може ли да свири, ако не се изучи...

— Тъй вярно, господин председателю. Моя занаят изучих по кръчмите, по вестниците, по селата, по градовете. Това е най-лесният занаят. Стига да имаш уста, да си играеш с думи — и готово.

— Само това ли?

Свидетелят се позамисли.

— Не само това. Трябва да ти гори огън в душата. Трябва да знаеш да мразиш, да отричаш, да клеветиш, да пакостиши, да гониш противника до миша дупка. Това е страсть, господин председателю, като ловджилъка, като комара, като пиянството. И това опива, и това наслаждава душата.

— Но ти приписа на занаята си толкова лоши качества?

— За борбата всичко е оправдано.

— За какво се бориш? За правда, за идея, за България?

— За партията.

— От коя си партия?

— Не е важно... Безразлично! Противникът ти определя положението.

В публиката отново се чуха шушукания и смях.

— Кой противник?

— Оня в селото или в града, който е станал причина да му завиждаш за нещо, което ти не си и което никога няма да бъдеш. Щом ти загори веднаж душата от това, все ще се яви дяволът да те покръсти в някоя партия, и тогава... „прощавай, минало страдално“.

Съдиите се спогледаха в недоумение. Председателят се усмихна снизходително. Той не можеше да разбере какъв човек стои пред него, смахнат или нормален.

Ала ясният и открит поглед на свидетеля го убеждаваше настоятелно, че пред него стои съвсем нормален, със здрава мисъл в главата човек. Мисъл, напоена, натъпкана, бетонирана яката от съвременната общонародна интелигентност. Мисъл, оформена от вестниците, митингите, кръчмите, кафенетата, агитациите, събранията, конгресите, плакардите, лозунгите, интервютата, споровете, дневниците на Народното събрание — мисъл, минала с блестящ изпит всичките тия вратички на огромното училище за българско политическо възпитание, през което и последният простак излиза интелигентен и може да се мери с всички.

Само едно беше останало в тая мисъл естествено, живо, свойствено на вечния българин: иронията, неуловимата ирония над себе си и над всичко в света.

„Дано не изчезне и тя — помисли си съдията. — Здравият смисъл може би отново да възкръсне чрез нея.“

— Е, доходен ли е тоя занаят? — попита председателят.

— Съвсем не, господин председателю. Съсира ме. Отчужди ме от работа, от деца, от семейство... Но не го оставям. Живея с него, той ми храни душата с надежди.

— Какви надежди?

— И аз не знам.

Публиката пак зашумя.

— Значи, как да те пишем по занаят?

— Така. Партизанин.

— Това занятие не е признато от закона.

— То стои над закона.

- Да те пишем „свободна професия“.
- Не, пишете ме народна професия — усмихна се свидетелят.
Председателят мина към разпит по процеса.

МИЛА РОДНА КАРТИНКА

Летен ден. Пътуващ с каручка.

Ширине, ниви, ливади. Пак ниви, пак ливади, пак поле. Сред полето бяло параклисче. Вътре скрит контрабанда тютюн. Вън кръст стърчи. На кръста кацнало невидимо ангелче, донесло божията благодат.

До параклисчето бунар. В бунара студена вода, извряла от сърцето на майката земя. Над бунара кобилица виси. Кофата от кобилицата открадната.

Отбиеш се да утолиш жаждата си и не можеш.

Тръгваш пак. Каручката тропа. Летен ден. Ширине, ниви, ливади, поле. Пак ниви, пак ливади, пак поле. Сред полето бяло параклисче. Вътре скрит контрабанда тютюн. Вън кръст стърчи. На кръста кацнало невидимо ангелче, донесло божията благодат.

И така нататък, и така нататък.

Мила родна картийка! Един път ли си радвала душата ми, един път ли си замъглявала очите ми със сълзи, за да не мога да видя всички дреболии на твоята красота.

Вечният шоп, който ме кара с каручката, е безучастен като кобилите си, безучастен към околните красоти, както и към липсата на кофата.

— Украднали са я — каже. — Беше нова, та някой може да я е взел за употреба.

В тона на гласа му и в думите му нямаше ни възмущение, ни протест. Напротив, в тях звучеше някакво оправдание на стореното и малко завист към тоя, дето я е взел за употреба.

Малката плодородна котловинка, през която лениво тече на големи кривули река, се нежи под хубавото юлско слънце и мълчи, мълчи. Празник е. Никъде се не виждат работници. Буйната ръж вече е почнала да се злати. Гъста зелена трева, изпъстрена с цветя, покрива ливадите. Мирише упоително на детелина. По кичестите дървета

хвъркат на чифтове гургулици, влюбени смъртно една в друга. Неизбежните врабчета кацат на орляци по прашния път и търсят нещо.

Пред нас се изпречват невисоки планински разклонения, едни голи, други гористи, разхвърлени живописно, над тях малко облаче, а зад тях синя далечина, дълбока, лазурна, зовеща бляновете ти.

— Хубави места, нане Митре — казвам аз на коларя.

— Е, що ли им е хубавото — отговаря безучастно нане Митре, на когото четинестата глава тъй добре би станала четка за комини.

Той шиба с камшика си съвсем ненужно старите кобилки, които и така, и така не вървят, и пак потъва в своята безмълвна философия. А по кобилките се събрали всичките муhi от околността. Набъкали се под хълбоците им, под опашките им, налепили се зад ушите им, по коремите им. Безпокойно се дърпат бедните хайванчета и правят жалки усилия с опашка, с крака, с уши да разгонят тая гад, да почешат сърбела си, ала юздите им са здраво в ръцете на нане Митре и той им не дава много-много да шават.

— Де, де, де, нече да те изедат — кори ги той, когато много примърдат, и удря с камшика.

— Какво нече да ги изедат бре, нане Митре, виж каква гад, като с туткал са налепени.

— Па оно и кожата им е яка, не е като моята и твоята — оправдава философски природата нане Митре и пак потъва в небитието. Мене ме мъчи жажда.

— Спри, нане Митре, да пия от реката.

— Мръсна е, мръсна. Она е пълна с гъски.

— Па нема да изпием гъските — викам аз в унисон с неговия мироглед за нещата.

— Оно гъските нема, ама некой цвъцок ще гълтнеш.

Изразителността на нане Митре ме възпря. Той ме успокои, че селото е близо и там има хубава и студена вода.

И наистина, пътят ни се оправи се покрай реката. Полето се стесни, навлязохме в малка зелена лъка, между ниски гористи върхове, и насреща, в дъното на тая лъка, нависоко се провидя малкото селце, почти загубено в зеленина от дървета.

Красива гледка! Мила родна картичка! Покачихме се по гърба на една могилка, скривихме, спуснахме се в друга долчинка и ето ни в селото.

Ситни като врабчета дечурлига, полуголи, мръсни, немити, непрани, невчесани, се върдаляха из прахуляка. Те се разбягаха от тропота на каручката, застанаха отстрана на пътя и почнаха да хвърлят камъни по нас.

— Такъв им е обичаят по селата — обясни нане Митре. — Еднажди спукаха главата.

— Па нямат ли училище, учител да ги научи...

— Па и на това ли он ще ги учи. Чунким някой се е сетил. Оно си е така. Нали са деца... — оправда и това нещо нане Митре и го нареди в обикновените при родни явления.

Ето чешма. Хубава циментова чешма с два чучура. Изобилна вода тече от тях и пълни каменно корито, което прелива.

Митре спря конете. Бързо скочих от каручката и се упътих към чешмата.

— Стой! — извика някой отсреща.

Един млад селянин с извехтели дрешки, с изгоряло и гладно лице като на роб, дотича при мене.

— Тая вода се не пие, бае приятелю — рече той.

— Защо? — учудих се аз.

— Отровна е.

— Как отровна? Ами защо я не спрете? Защо сте я оставили да тече?

— Ние у село знаем и я не пием, ама ваша милост сте чужденец, може да се отровите.

— Ти какъв си? — питам.

— Пазач... Пазим да се не пие от водата.

— Друга чешма имате ли?

— Пет, ама и они са забранени.

— Отровни?

— Оно, речи го, отровни.

— Ами откъде пиете вода?

— Имаме си бунари. От дедите още ни са останали.

Пазачът извика на една жена, която минаваше с пълни стомни в ръка.

— Стойне, я донеси водица да пие господина.

Стойна донесе стомните и аз се напих хубаво със студена и прясна вода. Напи се и нане Митре.

— Е, каква е тая отровна вода бе, приятелю? —
полюбопитствувах пак.

— Оно, как да ви кажа, не че е отровна, ама пак е отровна. Не
пием от нея и това си е. Заклели сме се и децата сме заклели да не
пият. Нека течат нахалост, пущините.

— Не разбирам, брате, каква е тая работа. Защо е прохлетисана
хубавата вода?

— Па оно не е за криене баш. Ако искаш, че ти кажем истината.
Ние сички, цялото село, с кучетата и котките сме от сегашната партия.
Чешмите ги правиха бившите. Сакаха с вода да ни подкупят, та да ни
обърнат. Ама ние дадохме клетва от тая вода да не пием. И не даваме
никой да пие, Я съм на служба да вардим.

— А-хааа... сега чак разбрах. Карай да вървим, нане Митре.

Излязохме зад село, на височината. Обърнах се, та погледнах
още веднаж живописното селце. То тънеше в зеленина от овошки и
големи орехи. Около него разхвърлени току-що почнали да се
позлатяват ниви. Гургулички прехвърчат. Врабченца чуруликат.
Сънцето свети с радост и небето разстила безкраен и лазурен
хоризонт.

Мила родна картичка!

РАЗТЕГЛИВО ПОНЯТИЕ

Погребваха Тонков, виден богаташ, голям човек, популярна личност. Столицата е покrita в траур. Улиците са почернели от некролози, издадени от много културни дружества, родолюбиви организации, партийни бюра, еснафски и търговски организации. По тях отдалече се четяха думите „нашия член“, „видния гражданин“, „високи добродетели“, „честен и уважаван“, „творец на материална култура“, „безкористен патриот“ и пр., и пр. Въобще всички жални, всички благородни думи и изрази, които можеха да се кажат за един особено заслужил човек н един гражданин, надраснал всички, бяха спонтанно изникнали от сърцата на всеизможни настоятелства и като поток бяха облели черните некролози и ежедневната преса. Погребалното шествие вървеше бавно. Най-напред се носеха венците. Много венци. Цяла върволица хора, бедни, прости, наети или задължени, мъкнеха грамадни те венци, на които висяха тежки разноцветни ленти с надписи. След тях няколко файтона със свещеници п владиката. После погребалната кола, отрупана също с венци, а на нея, в скъп блестящ сандък, пътуващ покойният за вечността. След колесницата се редеше без крайна върволица от официални лица, от важни и високопоставени личности, от приятели и почитатели, организации, с облечени в креп знамена, и много още безименен безличен народ, дошъл да отдаде последна почит на видния покойник и да го изпрати до вечното му жилище. В шествието един до друг вървят унили и скучающи тримата приятели: Поров, Зигзагов и Поклонников, също известни личности, важни лица и висши чиновници по финансовите учреждения. Вървят и мълчат. Макар че и на тримата им се иска да влязат в разговор, но никак не върви. Казаха каквото трябваше да се каже по адрес на покойния и свършиха. Пък времето душно. Прижижа на дъжд. Часът минава дванадесет. И тримата приятели се чувствуват гладни. Точно по това време те редовно се събираха в аперитива „Пъдпъдък“. Това дълго погребение наруши традицията им и малко като че ги озлоби към покойния. Зигзагов,

тълст и тежък човек, се умори и изпоти. Той извади кърпичката си, избриса потта от лицето си и почна да си маха пред носа за хлад.

— Ужасно, ужасно! Ще се пукне човек от горещина. С какво удоволствие бих изпил една бира...

— Че да се отбием за малко някъде, така тихомълком — каза Поров, — после ще настигнем шествието.

— Не иде, не иде — каза Поклонников, — неудобно е. — Собствено, защо е тая пищност, тая важност и тоя церемониал? — каза възмутено Зигзагов, като изтри пак потта си. — Това не е погребение, а кинематограф. И защо... защо, моля ви се? Кого погребват? На каква личност носят тленните останки? Право да ви кажа, недоумявам, чета некролозите и се чудя. Четохте ли? Добродетели, качества, достойнства... разхвалили го като кон, когато се продава на панаир. Всъщност какво — един изтънчен мошеник, един развратител на българския народ! Чест! Какво е това чест! Разтегливо понятие... Обзалагам се, ако някой от тия хипнотизирани пуци, где то вървят в шествието, знаят защо вървят и кому правят тая чест... Но ние тримата тук твърде добре знаем. И мълчим... и ще мълчим, защото ако не мълчим.

— Ш-ш-шт! Полека — сбута го Поров. — Не се горещи. Знаем, знаем — между нас да си остане.

— Не, възмущавам се, господа, да стоя гладен до един часа и да се излагам на тая горещина! И то за кого? На що дължи богатството и името си тоя vagabontin? На що? Само на рушвети! Неговият успех се дължи само на рушвети, които широко, но не много щедро раздаваше. Колко души си продадоха душите и съвестите, за да му спечелят милиони... Знам го добре. Още от ученик той разбра силата на подкупа и възприе тая тактика, за да стане милионер, а някои лица (той погледна другарите си) да хване в ръцете си като мокри кокошки и да ги направи рabi покорни. Още като ученик, наближи ли изпита, той отива на пазар, купува или пуйка, или кило масло и право у дома на учителя, от когото неминуемо очаква слаба бележка: „Г-н учителю, бях на село, баща ми ви прати това нещо.“ Да, и тоя тъпак и простак успяваше да минава с отличие, а ние, тройкаджиите, се съсиравахме от зборене. Не знам, господа, какво чувство изпитваше към него. Аз дължа на него много. Благодарение на него аз имам две къщи. При все това в душата си храня омраза към него. Защото аз, па и вие, господа,

антър не каза не, бяхме честни и достойни служители. Не той ли ни разврати? Не той ли ни съблазни... и научи да протягаме ръка под масата. Да, той ме разврати, той ме направи взяткаджия!

— Пш-т! — казаха едновременно двамата другари.

— И аз можех да мълча... Но пак по негово настояване бях принуден да деля всичко с вас. Упletesе ни хубаво той... Слава богу, че умря. На страх живеех, сега ми олекна на душата. Напоследък, да, напоследък пак даваше, но в моите ръце нищо не падна. А-ха, мислех си, той сега сигурно право на министъра дава — не иска да развращава по-долните чинове. Имах право, разбира се, да предполагам. Но се оказа и друго. Приятелите, с които делях моето, не искаха да делят тяхното с мене. Благоволя-ваха да крият, бояха се...

— Не е вярно — изръмжаха злобно двамата другари.

— Ти се лъжеш, приятелю Зигзагов.

— Не ти прави чест — каза Поклонников доста високо.

— Чест! Разтегливо понятие е това нещо, чест. Не говорете за нея, ами дайте и на мене... дайте, защото знам положително. Имам документи. Причината е мъртва, занасяме я да я заровим, но последствията са живи, не дай боже, ако се размърдат и разкашлят. Аз, господа, искам своето! За последната доставка и на мене се пада нещо, дадено е и за мене! Тук Зигзагов почна почти да вика и да маха с ръка. Някои от изпращачите се обърнаха и почнаха да гледат. Други се заслушаха, Поров и Поклонников уловиха Зигзагов за ръка и се отбиха с него в една странична уличка. Той не правеше усилия да се откопча, а вървеше като победител и току викаше:

— Чест! Чест! Разтегливо понятие е то...

ГЕНИАЛНОТО КУЧЕ

Като си помисля, плаче ми се, господа. Удивително куче беше моя Мечо. Бог да го прости. Такива кучета рядко се раждат. Особено в днешните времена. Макар и човечеството да се е издигало в техническо отношение, все пак днешният век може да се класира като век на посредствеността. Да вземем нашия обществен и политически живот, да речем... А преди години не беше така. И хората, и животните стояха на една недостигаема висота. Интелигентен — интелигентен. Прост — прост, и туй то. Сега всичко се обърка и не можеш да различиш кой какъв е. Всеки говори, всеки разсъждава, всеки ум дава, а никакъв полезен резултат няма. Едно време и хора имаше, н кучета имаше, сега тълпа, народ, демокрация, маса, колективитет. А где е човекът? Скрита картина, намери го, ако можеш! За младежта и да не говорим — филмова интелигенция. Извинявайте, че се увлякох, господа, ась ние ловците сме увлекателни натури. Без тая наличност в характера нашият благороден спорт не би съществувал и количеството ни не би се увеличавало така баснословно, както е днес. Жалко само, че това става в ущърб на нашата флора и фауна, която, може да се каже, поголовно унищожихме.

Та за моето покойно куче Мечо ми беше думата. Гениално животно. Феномен. Ако не бяха го отровили безразборно градските агенти, аз ви казвам, че то ще-ще да изиграе своята историческа роля... Или някое изобретение щеше да направи, или щеше да организира в съюз всички ловни кучета. Дисциплина, ум, съобразителност, нюх, страст това бяха негови неотделими качества. Веднъж, господа, ми се случи следующето. Една сутрин, още лежа на кревата си, чувам моя Мечо скимти н драще на вратата. Понеже му знаех добре характера, ставам бързо, отварям и питам: — Какво, Мечо, какво има? Той завъртя опашка, залая, заскимтя и пред мен, пред — мен — право в кухнята, вдигна предните си крака въз стената и залая срещу календара. Поглеждам — 1-и август (по онова време на тая дата се откриваше лова). Аз, залисан нещо в работа, бях съвсем изумил. А

то, животното, видяло календаря и рекло да ме подсети. Макар че нямах разположение да ходя тоя ден на лов, рекох да направя удоволствие на моя Мечо, облякох се набърже, взех чифтето и хайде на гарата, Мечо тържествува. Взимам аз първия трен за Сливница (там обикновено аз откривах лова си) и подир един час пристигам на мястото. Пък се улучи и един хубав ден, само за лов. Тръгнах аз из стърнищата около гората с моя Мечо, пата-кюта, пата-кюта, направих връзката. Мечо ликува. И едни стойки прави, едни грациозни маниери, едни дипломатически фокуси — остави се. Пък лов имаше тогава! Яребици, пъдпъдъци, колкото искаш. Работихме ние с моя Мечо докъде обед. Аз се поуморих, а той не иска да знае. Мислех малко да си почина, но по едно време, гледам, онова ми ти куче по лази из стърнището и направи една такава поза — просто паметник. Тръгнах аз към него. Отведенъж дойде ми на ума, че има да уреждам полица при покойния Ганчо Богданов. Бре, ами сега! Честта преди всичко. Гледам на гарата пристига трен. Затичвам се аз, вадя билет обратно за София и едвам се покачих на стъпалото, тренът тръгна. Чак тогава ми дойде на ум, че кучето остана. Е, рекох, ще си дойде. Разчитах на неговата интелигентност. Пристигам аз, господа, в София, уреждам си работата и отивам в къщи да си почина. Както съм полегнал, така съм и заспал. Кога се събудих, часа пет. Първата ми мисъл е, разбира се, за кучето. Ставам и питам слугинята дойде ли си. Няма го. Грабвам аз пушката и пак на гарата. В шест часа заминава трен за Сливница и аз се бухам в него. И знаете ли какво, господа? Заварвам моя Мечо на същото място, още държи стойка! Но това нищо. Случи се нещо по-важно и по-интересно с моя Мечо. А това се отрази, така да се каже, и върху моята съдба. Един ден кучето липса. Няма го никакво. Бре, какво стана? Пращам слугинята да го търси — няма го. Пък аз нямах време тоя ден. Бях много залисан. Решаваше се съдбата ми. Тая вечер щях да се годявам Всичко уговорено. У милата ме чакат. Аз влюбен. Тя добра и благородна и при това нямаше нищо против моята ловджийска страсть. А тоя ден, обречен за радост, се огорчи, моя Мечо беше се изгубил. Както и да е, аз, макар и много наскърбен, едвам дочаках вечерта и се упътих към дома на моята бъдеща жена. И както вървя из една затънтене уличка, как да ви кажа, бях малко възрастен ерген, никак си беше ме срам да вървя из по-шумните улици, срам ме беше да не разберат намеренията ми. Както и да е. Вървя аз из една затънтене

уличка и на едно място на тротоара, гледам, моя Мечо застанал на стойка и вдигнал глава нагоре, стои, не мърда. Поглеждам и аз — какво да видя. На стената закачена фирма: Кръчмарница „Пъдпъдък“. Моля ви се, на тая фирма моя Мечо направил стойка. И то от сутринта още. Зарадвах се аз безкрайно много. Извиках Мечо и влязох в кръчмата. Там се събрали хора и го наблюдават. Влязох в разговор, седнах да пийна нещо. Запознах се с публиката. Не щеш ли, те всичките колеги-ловци. Развързахме езиците, увлякохме се и аз забравих, че съм тръгнал на годеж. Гледам, часът станал един през нощта. И аз, значи, пропуснах случая. Че после от срам и от мъка почнах всеки ден да ходя в тая кръчмарница „Пъдпъдък“, опиянчих се и си останах до ден днешен стар ерген. Е, бог да прости моя Мечо. Благодаря му. Може би той нарочно направи това, да ме спаси от беля. Интелигентно животно беше.

КУЛТУРА И ПРОСВЕТА

За туй село Разпниipop навярно много пъти сте чували, и то все хубави и все похвални работи. А любознателният читател е имал щастливия случай много пъти да чете из вестниците дописки от местни деятели, които свършват в заключение освежително и ободрително горе-долу така: „Благодарение на местната селска интелигенция село Разпниipop бързо крачи по пътя на просветата и културата и не е оставяло неподета нито една идея, породена отдолу, и нито една инициатива, наложена отгоре. Макар жителите му и да са бедни и с непосилен труд едвам се прехранват, но душите им са широко отворени за култура и просвета и местната интелигенция, во главе учителството, не си жали труда да ги налива с тая последната. Забутана в китните пазухи на Балкана, откъсната от съобщения и близки културни центрове, но упоена от дивната природна красота, от чистия въздух и студената балканска вода, местната интелигенция неуморно и усилено работи и може да се гордее с постижения, на които много богати селца биха завидели. И днес, след дълго обмисляне и задружни събрания, е сложено началото на много инициативи от културно и просветно значение, които очакват своето осъществяване. Хвала и чест на Разпниipopската безкористна и дейна интелигенция...“ Познавам добре бедното и красиво селце Разпниipop та и аз от своя страна ще кажа в унисон с възторжените дописки: хвала и чест на неговата дейна и безкористна интелигенция!

Вече от години наред там е положено началото на много инициативи, обаче благодарение на чистия въздух и на студената балканска вода раждат се много и различни идеи, които дохаждат, твърде естествено в стълкновение помежду си и подетите инициативи вървят бавно, по сигурно към осъществяване... Беше се образувало скотовъдно дружество „Рог“. Явиха се обаче някои недоразумения, някои препятствия и дружеството трябваше да се разцепи на козевъдно, овцевъдно, говедовъдно и свиневъдно. Защото, както се изтъква в едно събрание, понятието свиня не може да се побере в

понятието „Рог“, както беше името на дружеството, по простата причина, че свинете нямат рогове. Оттам произлязоха собствено недоразуменията, които, нека се надяваме, ще бъдат скоро изгладени.

Образува се с жар и кооперация. Тя обаче не можа да просъществува по простата причина, че някой непросветен във важността на такова едно мероприятие през една нощ обра касата и открадна цялата събрана сума. Води се следствие и резултатът се чака с нетърпение. Създаде се фонд за съграждане на ново училище фонд за съграждане на църква. Поради кризата обаче пари по тия фондове, за голямо съжаление, не можаха да се съберат. Чака се помощ от държавата.

Образуваха се пчеларско и овоощарско дружество, и младежко дружество за облагородяване на дивите плодни дръвчета. Обаче общият им председател и главният инициатор насъкоро биде назначен старши стражар в околийския център и, значи, ще трябва да се чака неговото уволнение, а не се знае докога партията му ще стои на власт. И тъй, на всяка крачка се срещат пречки непреодолими. Но животът е борба. Въоръжи се с търпение и чакай. На прав път ли си — ще успееш.

Така успя например читалищното дело на разпниопци. То изникна в един миг като птицата феникс палас, както каза в речта си председателя, от горящите за просвета и култура сърца на селската младеж. Едно събрание, една разпалена реч и свършено — създаде се читалище и без никакви спорове се нарече „Читалище Просвета и култура“. Фирмата още на другия ден бе направена от един учител, следвал два месеца по рисуване. Написа я той върху голяма ламаринена плоча с блажни бои, със сини букви върху червена основа и я закачи в общината да съхне до утвърждението на устава. Утвърждението на устава стана скоро — след шест месеца, мисля. През това време инициаторите събраха книжки, писаха до всички писатели, както му е редът, любезни писма — да им изпратят даром произведенията си, направиха малко шкафче, наредиха книжките в него, но се оказа, че няма помещение за читалището, едно нещо, което не беше се взело пред вид.

Привременно туриха това шкафче в малката бозаджийница на Цуцуунека, който също беше член на читалището. До фирмата на

неговия дюкян се закачи и фирмата на читалището. Беше празник и цялото село, обладано от културна радост, се събра да гледа тая фирма.

Добре. Всичко тръгна добре. Но благодарение на местните условия явиха се неочеквани пречки. Цуцуунека поради свършване па зимата и почване на пролетната работа затвори бозаджийницата. Читалището, значи, остана без заведующ. На това отгоре бозаджийницата бе наета от селския налбантин. Пък налбантница я читалище са две работи несъвместими.

Събра се тогава загрижено читалищното настоятелство и реши да пренесе инвентара в една тясна и запустяла къща на мегдана, вния долния етаж на която някога имаше кафене. Стени, врати, прозорци, мазилка, под — всичко бе изпокъртен, олющено, печално, готово да се събори от едно духоване. На тая сграда бе поставена светлата фирма „Читалище Просвета и култура“, а вътре се смести шкафчето, масата, два стола и, кажи-речи, не остана никакво празно място. Вратата беше отсебена и въпреки усилията на председателя, остана два — три пръста неприворена и следователно невъзможно да бъде заключена.

— Нищо — каза председателят, — нима ще се намери светотатска ръка, която да поsegне на едничките наши културни ценности?

И наистина, той излезе прав. Цяла пролет вратата стоя отворена и нищо от инвентара не липса. През лятото обаче, пак благодарение на местните условия, се случи едно нещастие. Не знам как, и никой не можа да си обясни, разбира се, вътре в читалище „Просвета и култура“ влиза един бивол. Дали подгонен от жегата е потърсил сянка, дали любознателност някаква го е подтикнала или просто са го подмамили зелените като трева корици на едно списание, което още от началото бе забравено върху масата? Тая фатална постъпка на животното остана необяснима. Той беше влезнал вътре, завъртял се, обърнал масата, която от своя страна залостила вратата, и застанал ни насам, ни натам. От една етажерка, дето бяха наредени предимно български автори, бяха попадали книги и върху тях биволът беше изразил своето мнение по особен начин и твърде обективно.

Събра се цялото село. Никой агитатор досега не е имал в Разпниоп такова многолюдно събрание. Как да се изкара животното оттам? Вратата бе залостена от масата, която, обърната нагоре с краката, с другия си край опираше в срещната стена. Биволът, зае

цялото помещение, не можеше да се обърне. Железните пръчки на прозореца бяха толкова гъсто, че даже и едно малко дете не би могло да влезе. Застанаха пред светлата фирма на читалището: полът, кметът, учителството, старо и младо, чудят се и се маят. Дойде пъдарят. Той също беше член на читалището, но скоро не беше чел никаква книжка. Културните чувства, развити в него, бяха позагълхнали и вследствие на това той беше се хубаво напил.

— Какво гледате бе? — развика се той. — Дайте едно дърво. Както е влял, така ще и да излезе.

И пияният пъдар, който здраво държеше някакъв оsten в ръцете си, бръкна през прозореца и почна жестоко да муши невинното животно. Биволът, който до това време чакаше с равнодушие решението на съселяните, се размърда и разскача, почна да сумти и да фучи, наведе глава и захвана да удря една от стените с яките си рога. Сградата се разклати и запраща. Народът се разбяга назад. А пъдарят още по-жестоко мушеше с остена и попържаше. Отведенъж тая бедна стара къща изскриптя, извика жално и с шум се строполи цялата. Изпод развалините изхвръкна подплашен биволът и хукна обезумял през мегдана. На рогата му беше се закачила хубавата фирма на читалището и нейното дрънкане още повече плашеше животното. То избяга към гората.

Ето тая незначителна случка стана причина да се преустанови за неопределено време дейността на разпнипопското читалище „Просвета и култура“. Да, но поле за друга дейност има широко и просторно. Искрата за работа не е угаснала в сърцата.

ОТЕЧЕСТВЕН ПРАЗНИК

По улицата вървеше моят стар приятел пенсионерът Доверчинов, бързаше унесено и току махаше с ръка и си говореше нещо сам на себе си. Джобовете му бяха пълни с вестници.

Ай, бедният Доверчинов, какво ли му се е случило? Такъв добър човек, такъв чудесен българин, поклонник на нашите писатели, горд, че всички познава, и щастлив, че има възможност често-често да им изказва искрените си уважения. С непристорена радост той се покланяше пред всеки талант, четеше непрекъснато нашата изящна литература, възхищаваше се от всяка талантлива проява и в разговори цитираше знаменити мисли от наши автори.

Като ме видя, той се сепна, спря се, после бързо бързо се упъти към мене със свойствената си блага и никак си виновна гримаса на лицето. След като извади вестниците от джобовете си и като отвори широко ръце, развика се:

— Стой, драги... чакай... чакай и ми помогни да дойда на себе си. Чете ли днешните вестници? Ето гледай!

Той почна да ги навира пред лицето ми и да вика окаяно и истерично:

— Братя българи, благочестиви християни, заплюй те ме и ме низвергнете от обществото си, защото аз съм бил най-големият идиот в нашата страна и безпросветен слепец! Златокрила българска младеж, недостоен съм да се радвам на успеха ти! Културни, просветни и родолюбиви български организации, счупете главата ми с дръжките на вашите свещени знамена!

— Какво има бе, бай Доверчинов, какво се вълнуващ, успокой се — прекъснах аз добрия човечец с цел да го успокоя.

— Аз съм бил най-големият глупец, и невежа, и слепец, и идиот, и окаяник — продължи със същото вълнение бае Доверчинов. — Знаеш ли какво става утре, знаеш ли, или и ти като мене си проспал времето си?

— Какво става?

— Отечествен празник има...

— Какво? Освобождението на България? Че коя дата имаме утре?

— Какво ти освобождение на България! По-важно — нейното бъдеще ще се празнува, нейното възвеличаване... Утре две слънца греят над нашата много страдална родина. Цяла България празнува. На, чети... (Той пак почна да ми пъха вестниците под носа.) Ние с тебе сме закъснели с един век! Гледай що пише пресата... пресата, за която аз, както знаеш, нямам много добро мнение и за която мисля, че играе отрицателна и развръщаща роля... А ето, тя ми отвори очите, Миличката преса... искаам извинение от нея, задето така пренебрежително съм я гледал и съм подценявал нейното културно-просветно значение.

Бай Доверчинов почна да разгръща един по един вестниците и да тупа с ръка по грамадните заглавия, които господствуваха из страниците.

Така бързо и нервно ги превръщаше и премяташе пред мен развлънваният бай Доверчшюв, че аз не можех и да ги прочета.

— Юбилей бе, юбилей се празнува утре! Цяла България го празнува. Има нареждане от всички министерства. По всички отрасли юбилярът бил заслужил.

— Кой?

— И аз за туй се окайвам я, защото даже не мислех, че това е невзрачният, скромният, тихият, свитият, мазният, уважаем наш приятел Циркаджиев. Кой да го знае, че той бил такъв голям писател, общественик, учител на народа, сърце, отзивчиво към страданията на бедния брат, душа, преизпълнена с велика любов, неуморно перо, защитник на нашата пропаднала кауза... На, чети — това са тия големи заглавия в пресата. Виж му портрета. Ето го в една поза, ето го в друга, сред книгите, сред децата. Ето го на петгодишна възраст. Миличкия, гледай му погледа... Предопределен за велик човек. Ай, нещастният аз, как да не съм знаял! Чувах, пописва, бърка се из книжината, но не съм чул някой да го е чел, да го цитира, да го спомене. Пък и като съм го гледал така, както знаеш, антър му казано, мръсен, нечистопътен, жалък,ечно да се оплаква, да хленчи и да се окайва, даже тъй някак, си съжаление съм изпитвал. Маниак, мислил съм си, добър човек, работи нещо там, труди се... А то, каква била

работата! Гледай снимките. Гледай му кученцето, и него снели. Не е ли това трогателно, не ти ли се доплаква, като го гледаш? А ето тук и тъща му! Блазе ѝ, Тъща на велик човек! Колко тъщи има да ѝ завидят... Ето пък тука снет сред природата. Бедната природа, колко нищожна изглежда пред него! Ето пък тука като мъничък, на цукалчето. Колко снимки, боже! Откъде ли се е снабдила пресата с тях? Кажи-речи, няма го снет само в зародишно състояние и на смъртното легло. Всички велики хора ги има снети и па смъртното легло.

— Е, че той е жив, бай Доверчинов.

— Ами че да видим как ще изглежда. После, без това нещо не се ли чувствува известна празнота в уважаемата преса? А пък това е специален лист, изящно издание: „Общественикът Циркаджиев.“ Чети, брате мой! Чудеса! Проблеми разрешени. Народни рани излекувани. Надежди възродени. Поглед, обърнат с вяра към светлото наше бъдеще... Ти, брате мой, нищо не знаеш. И аз нищо не знаех досега. Сега прогледнах. Умиха ми се очите с жива вода. Общественик — малко е казано то, — въобщественик, въобщественик заслужава да се нарече...

Бай Доверчинов напъха вестниците в джоба си и тръгна все така нервен и възбуден, без да ми каже едно довиждане.

КАК СА ПРОИЗЛЕЗЛИ ВРАБЧЕТАТА

Е, Бобо, ти пак искаш приказка. Добре, да ти раз правя. Само че приказките се вече свършиха. Да ти разправя за дядо и баба, знам, че няма да искаш, Това ти е омръзнато. За вълка н агнето също знаеш. Знаеш и за Иванчо и Марийка. За лошото момче? Сега вече няма лоши момчета. Сега педагогията е достигнала своя връх и не позволява вече да има лоши момчета.

Хиляди училища, разсадници на доброто, пълни с отбрани педагоги, тъй майсторски преобръщат лошите деца в добри, че не можеш да ги познаеш. Аз да ти кажа право, Бобо, вече зле е страх да разправям какви да е приказки на децата. Опасно е. Кой знае каква беля може да ми направи някой учен педагог. Защото те мълчат, сумтят, следят и мислят. И всяка година по нещо ново измислят. Те още не са ми казали какви приказки трябва да разправям на малките като тебе, но постоянно разправят какво не трябва да се разправи.

Стига вече — провикват се тия педагоги — сте разправяли невъзможни фантазии за дядо и баба, за Иванчо и Марийка. Дайте нещо реално, подгответе детето за живота, приучете го да гледа на нещата право в лицето. Утрешният гражданин трябва да бъде подгoten; не трябва да бъде заблуден, сляп пред действителността, с глава, замътена от разни фантастически измислици.

Спрете! — Пък аз, кат чуя такива дълбоки думи, Бобо, много ме е страх. И от страх забравям всичките приказки и само мълча и се усмихвам. Едни пък, педагоги де, бяха се развикиали: стига сте разправяли на децата за царе и царкини, тяхното обаяние в живота е изчезнало. Какви са тия работелни пажове и верноподанни народни маси? Ние искаме свободни граждани. Всички, където обичахме да разправяме приказки за децата, изтръпнахме пред тия възвишени слова, Бобо.

И почнахме с трепет да чакаме новите приказки на новите педагоги. Чакахме, чакахме и нищо не излезе. Какво се оказа, Бобо? То било само педагогическа екзалтация. Виж какви страшни работи има в

реалното, в действителността, мое дете. И ако взема да ти разправям, зная, че няма да ти се хареса, а може би и няма да ме слушаш.

Ето защо, Бобо, аз ще ти разправя нещо, което ще ти хареса. Ще ти разправя за врабчетата. Как са произлезли врабчетата. Тия малки сиви птиченца, където кацат в нашата градина, където не знаят да пеят, а само жално и слабо чуруликат, където зимно време няма какво да ядат и ти им даваш трошички от хляба си. Тия мънички птиченца едно време са били деца като тебе... Едно време имало един писател. Ти знаеш ли какво нещо е писател, Бобо? Не знаеш. Това са хора, които не са способни за никаква сериозна работа и затова пишат книги. Всеки от тях мисли, че неговите книги са най-хубавите. Писателите са много особени хора. Те обичат много да говорят за себе си, а още повече обичат хората да говорят за тях, н не само да говорят, ами и да се възхищават от тях. Затова те дружат само с ласкатели. Човек, който обича да казва истината, не може да се приближи до тях. Тежко му е горко, ако само се опита да каже нещо, защото, Бобо, те са отмъстителни и злопаметни. И когато лишат книгите си, Бобо, те мислят, че вършат най-необходимата за човечеството работа, най-възвишена, най-полезната и най-голямата.

Всеки от тях, Бобо, си има своята специалност. Много научно ще стане да ти обяснявам подробно. Най-високата специалност е „детски писател“. Това са писатели, където мислят само за децата и пишат кое стихчета, кое приказки, на сладък, мил, мазен, лесноразбираем език, само за малките девици, за тяхното добро, за услада и храна на техните малки душици.

Ето, такъв един писател, Бобо, станал причина, щото малките деца, които чели неговите стихчета, да се превърнат на врабчета. Седял той писател по цял ден на масата и писал приказки и стихчета. Под прозореца на той писател цял ден стоял един издател и поемал всяко написано листче и издавал книжки. Писателят все седял и все писал. Той не знаял почивка. Бил много трудолюбив. Само когато вече съвсем се уморявал, той преставал да пише. Преставал да пише, но не ставал от масата, През време на почивката той рисувал на една книжка проект за паметника, който трябало да му въздигне признателното потомство.

Писал той, Бобо, стихчета и приказки, мили и сладки. И за да ги направи по-мили и по-сладки, той употребявал всички мили и сладки

думи. И за да бъдат разбиращи от децата, всички съществителни имена той превръщал в умалителни: цветето ставало цветенце, лъвът — лъвче, око — очице, теле — теленце, краставица — краставичка, щъркел — щъркелче, мама — мамичка, тате — татенце, писател — писателченце. Умалявал той тия думи и те ставали сладички, милички и звучнички.

Писал той, а децата от цялата страна четели, учили наизуст, повтаряли непрекъснато денонощно тия сладки стихотворенийца и приказчици, чели, смели се, плакали, пискали, скачали... И от многото четения на умалителни децата вместо да растат, почнали да намаляват. Намалявали, намалявали, докато се превърнали на мънички врабченца и почнали да чуруликат на стихове. Така станали врабченцата, Бобо.

— Ами писателят, тате?

— Писателят, който все умалителни думи писал, също така почнал да намалява, Бобо. Намалявал, намалявал, но понеже не бил дете, не можал да стане на врабче, ами станал на сврака.

КУРОРТ

Вчера срещнах случайно на улицата нашия добър приятел от кафене Малка България, бае Вездесъщов. От отдавна не бял го виждал и право да ви кажа, искрено се зарадвах, защото той бае Вездесъщов е един добър и приятен човек, весел и духовит. Въобще забележил съм, че приятните хора всякога са весели и малко или много духовити и задължително умни. За такъв човек не жали сърцето си — отдай му го всецяло. С такъв човек е удоволствие и насаме да поприказваш, а и в компания да седнеш да си пийнеш, и на лов да отидеш, и табла да поиграеш, и да позлодумничиш по адрес на някой несимпатичен приятел. Пък удоволствие е и тъй нищо да не правиш, а да седиш и само да го гледаш. Защото и физиономията на такива хора те подкупва. Може да не е хубав, може би дори да е грозен, но се пак от лицето му се изльчва нещо такова, как да го кажа, човек не може и да го знае какво е, флуид ли е, лъчеизпускане ли е някакво, радиоактивност ли е но във всеки случай нещо привлекателно, което предразполага и печели симпатии. От тоя сорт хора е и бае Вездесъщов и затова ми е приятно да го видя. А виждах го всеки ден, защото той може да се каже, вечно се намираше в кафене Малка България, където играеше на табла. Но ето цялото лято, два месеца време не бях го видял и бях се затъжил за него. И компанията не беше го видяла и никой не знаеше къде е. Затова искрено се зарадвах, че го видях, пък и той се зарадва, човекът.

— Къде се изгуби, бе бае Вездесъщов, съвсем пропадна — викнах му учудено аз.

А той, весел, жизнерадостен, усмихнат, стиска ми ръката и се черви като момиче.

— На курорт, на курорт — каза многозначително той и подмигна някак си иносказателно.

— А, значи, и тебе те привлече смесеният плаж във Варна, завиждам ти от се сърце. Блазе ти. Аз се вмирисах в София. Е,

разправи нещо за тоя смесен плаж. Изгоря ми душицата за него и не можах да ида поне за два-три дена.

— Какъв ти смесен плаж! Аз бях не на смесен, а на разбъркан плаж.

— Пък не си почернял, бе бае Вездесъщов. От Варна всички идат почернели, обгорели, пък ти даже малко бледичък ми се виждаш.

— Аз това лято пекох душата си и доста я почерних, ама не се вижда. Това е нов начин за лекуване, специално за столичаните.

— Е, как се чувствуваш?

— Слава богу. Сега съм добре. Режимът беше труден, но сега се чувствувам добре. С търпение всичко се постига.

— Значи, на режим беше?

— Да, и какъв режим! Но, слава богу, издържах докрай. Нали ти казвам, всичко мина благополучно. Два месеца изтекоха като нищо, сега съм пак при вас... Ела де, ела да пием по едно кафе и да ти разправя. Бае Вездесъщов ме хвана подръка и се така весел и усмихнат ме въвлече в кафенето. Седнахме и си поръчахме кафе.

— Сега — каза той, — слушай да ти разправя за моя двумесечен курорт. Аз, брате мой, мълчах, но сега ще ти разправя. Вие ме гледате в компанията весел, безгрижен, щастлив и никой от вас не знаеше, че аз дълбоко страдам. Имах някакъв недъг и той чоплеше душата ми непрестанно и не ми даваше покой. Но стисках яката и не се издавах пред хората. Знам, че на тая работа лекът е един, но де го. Нямаше човек, който да ме спаси. Ни лекари, ни врачи, ни баячки. Мълчах и чаках развръзката.

— Че от какво страдаше?

— Моята болест беше тежка, имах закъснели данъци. — Хайде бе, бае Вездесъщов, ти шегуваш ли се! Че това болест ли е? Кой си е платил данъците, че и ти?

— Хе, не знаеш ти, приятелю. Това ми тежеше като камък в бъбреците. Но какво да правя? Криза! Няма пари! С какво да се разплатя? И ти казвам, търпях и чаках развръзката. И тя не се забави. Дойде бирникът в къщи и описа всичко. Аз чак тогава се стреснах, раздвижи ме неимоверно силата, разтичах се насам-натам, по банки, по роднини, продадохме някои бижута на жената, събрах пари, турнах ги в джоба. И точно преди два месеца, една прекрасна юнска сутрин бае ти Вездесъщов, горд и щастлив, се упъти към бирниците с

натъпкани джобове. Рекох да ида по-рано, докато няма много народ. Влизам, намирам гишето с моята буква. А на него вече трима-четирима стоят на купчина и се подпират от крак на крак. Застанах и аз. Гледам през главите, чиновникът преглежда някакви книжа. Гледа ги бавно, внимателно, после рови някакъв голям тефтер и пак гледа книжата. Мина цял час. По едно време изгубих търпение и се обадих кротичко:

— Моля, господин... Не последва никакъв отговор, никакво движение. Ще чакам, рекох. Те са ме чакали толкова време, нека и аз да почакам. Почаках още час. През това време се струпа на гишето повечко народ и аз останах назад. Господинът почна да върши работа. Но ето че между нас се навря някаква весела личност и извика високо:

— Здрави, нашия!

— О, здрави — обади се чиновникът и се започна един приятелски разговор. — Как си? — Добре. Ти как си? — И аз добре. Какво те носи насам? — Наминах да се видим. Много си надебелял. — Подобряло ми е, нали? Е, кога ще се видим, и т.н., и т.н. Ние, събранныте данъкоплатци, търпеливо слушахме тия хубави приятелски разговори и даже почнахме да сърадваме тия мили отношения. В това време часът стана дванадесет. Отидохме си за обед. Следобед застанах на гишето пръв и чаках до четири часа. Господинът не дойде. След четири часа някакъв друг господин ми каза да ида на другото гише. Отидох, пред него пълно с народ. До шест часа не се вредих. Отидох на другия ден. Историята се повтори. На третия ден заведението се препълни с народ. Едва влязох. Ред не ми дойде. На четвъртия ден някаква опечалена вдовица ме накара да ѝ пиша заявление. Пак пропуснах реда. На петия същата вдовица ме помоли да я водя при данъчния. Там от номер на номер — изгубих цял ден. На шестия се вредих до гишето, направиха справка. Okаза се грешка. Данъкът на някакво друго лице, едноименник някой, по по-грешка вписан на мене. Тръгнах по справки. Давах заявления, ходих в общината, после пак в данъчното. После пак услуги на жалната вдовица и т.н., и т.н., брате мой, отидоха два месеца, та се не видоха. Първия месец прекарах тежко. Втория вече привикнах и си рекох: ето един случай да си каля волята — и устоях. Калих я, та стана челик. И благодарение на тая воля вчера можах най-после да се разплатя. На, и удостоверение си взех!

СМЕЛОСТ

Тъй, в компания, на чаша вино, отвори се дума нещо за лични качества, за човешко достойнство и за разни други дребни добродетели, каквото за наша чест всеки от нас малко или много притежава, скритом, разбира се. Защото една добродетел, каквато и да е, изнесена лично от притежателя и на показ, губи цената си. Да кажем, че някой ти даде пари назаем, макар че знае невъзможността ти или например нежеланието ти да ги върнеш. Това, всички ще признаете, е един вид добродетел. Но каква стойност би имала тая добродетел, ако виновното лице почне да разправя публично пред приятели и познати за нея? Рухва, събаря се всичката красота на жеста и благородното му дело се самоунищожава. Друго е, ако си мълчи. Даже в такъв случай мълчанието може да излезе неочеквано полезно, защото би паднало върху съвестта ти като контрола на честта. А това ще те принуди рано или късно да върнеш заетата сума. Жалко е, разбира се, че добродетелите имат еднакво, да го речем, химическо свойство с пороците, защото и едните, и другите трябва да се критикуват — но така е.

Та в тая наша компания от дума на дума повдигна се въпрос за смелостта. Това е един вид добродетел, която в старите времена особено много се е ценяла. Цели епохи са ознаменувани под знака на тая висша добродетел. Времената на рицарството, дуелите, юначните походждения и пр., и пр. На съвременния човек дуели те например биха действували потресающе върху изострените нерви. Да се явиш лице срещу лице с един противник и с напълнени пистолети да изкупвате някаква си накърнена чест! Това не звучи ли на варварщина? Не е ли по-практично и по-целесъобразно да го причакаш някъде на тъмно и да му светиш маслото с един вистрел? Защо са нужни тук церемонии, хвърляне на ръкавици, измерване на крачки? Тези работи за нервите на съвременния цар на цивилизацията — човекът — са непоносими.

Ако не ти стига кураж да го застреляш из засада, поради това, че имаш естествено отвращение от кръвта, то можеш да го убиеш

морално чрез клевета, чрез интрига, чрез пресата. Това са легални средства, с които напълно и безопасно можеш да си, послужиши, без да показваш твоята висша добродетел — смелостта. Под влиянието на виното, което възбужда откровеността, ние в разговорите си се отпуснахме доста искрено. И когато стана дума за смелостта, повечето от нас откровено признаха, че тая добродетел притежават доста в ограничено количество или изобщо никак не притежават.

Всички говорехме, спорехме, смеехме се и се шегувахме, както става между добри приятели. Само Станчо Иванов, или както си го знаем ние Народния, защото много пъти беше избиран за народен представител, мълчеше и отвлечено мислеше.

— Кажи и ти нещо, бе Народний — каза му някой. — Как мислиш ти по тоя въпрос?

Народният се усмихна, поглади си подстриганите мустаци, засмя се и каза:

— Смелостта е нещо относително. Във всяка жива твар е вложен инстинкта за самосъхранение. Той се проявява или като страх, или като смелост, зависи от обстоятелствата. — Как така?

— Е, така на. Аз например, няма защо да крия, по природа съм страхлив. От малък съм такъв. През време на войната бях на фронта. Там — масова психика. Но страхът си е страх. Никаква смелост не проявих в сраженията, Пазех си животеца. Но когато ми дойде идеята да се отърва от фронта и да изляза на някоя тилова служба, с такива смели и самоотвержени постъпки почнах да действувам за това, че просто сам се удивлявам. По едно време даже реших да се самонараня. Не е ли смелост да се самонараниш? И щях да го направя, но работата се уреди и без това.

Друго. Аз съм ловец. Баща ми ми даде пушка в ръце още като бях ученик в гимназията. Глиган съм уби вал, Вълк съм срецдал, но веднаж ми се удаде да срецна мечка. Уплаших се, господа, и забравих, че имам оръжие в ръцете си. А животното се изправи, като ме подуши, озъби се, изръмжа и ме заплю. Имаше право.

Изобщо при опасни случаи всякога ме е било страх. Само от няколко години напоследък взех да се чувствувам смел и не чувствувам никакъв страх, Ида по агитация например. Събере се тълпа. Гледаш — наежена опозиция, кървави очи, устремени зверски на тебе. На пояса му нож. В джоба му стърчи дръжката на револвер. Но

гледам и моите момчета. Същото цвете. И в тоя момент ме обладава нечувана смелост. Отварям уста и говоря. Страшни работи! Обсипвам противника с клевети, трупам обвинение след обвинение. Не щадя нищо, ни човешкото му достойнство, ни положението му, ни семейната му чест. И колкото повече говоря, повече се разпалям. Тълпата се наежва, чува се „вярноoo!“... След това „долууу!“ Вдигат се тояги, зазвучат камъни, а аз гледам и командувам: „Удряйте!“ И знаете ли, господи, че в такъв момент се чувствувам просто герой. Видял съм и кръв да се пролее пред очите ми, човек да се убива, и не съм се уплашвал. Особено пък когато съм бивал на власт. Вярвайте, че никакъв страх не съм изпитвал. Напротив, сам съм вдигал бастуна да удрам. Та това искам да ви кажа:

— Смелостта е нещо относително...

ВОДОВЪРТЕЖ ОТ ПРОТИВОРЕЧИЯ

— Бае Стояне, дай още половин кило!

— Стига, бре Атанасе. Ти уж беше въздържател, пък днес какво си се отпуснал.

— Омръзна ми, бае Стояне. Ти нали ме знаеш. Аз съм човек от народа, изгубен сред множеството с моето просто именце Атанас Стоянов. Чиновник съм, работата си гледам, с партизанство се не занимавам, живея честно и просто като врабче. Любопитен съм, всичко ме интересува, обичам живота и надничам във всеки вестник като заек по градините. Не гоня слава, не търся известност, не търся голямо общество, защото не съм за него. Така, движа се между равните на себе, простите, народните хора и съм доволен. Ум голям нямам, затова и особено мнение за живота не си съставих, приех го такъв, какъвто е, с лошото му, с доброто му, с мизерията му, с мръсотията му. Никой не ме е почувствуval, когато съм дошъл на света, никой няма да почувствува, когато си отида. Никога не съм мислил да ставам прочут. Слава не гоня и нямам способност да я постигна. Мои другари станаха велики хора, поети, писатели, еснафи. А най-тъпият и най-долният министър стана. Щастietо му проработи. Пък аз не им завиждам, ами даже се радвам. На поетите книжките чета, на докторите — фирмите, а на министъра — изявленията. Имам така някаква естествена нужда към разни въпроси и въпросчета. Това ми е недостатък и от него страдам. И понеже ме е страх собствено мнение да си съставя, да не би погрешно да излезе, аз се ползвам от мнението на другите. И пак за глупав не минавам. Пък и жените не презират. Напротив — обичам ги, и тъй, създal съм си навик, да ги гледам по улицата и грозните, и хубавите — без разлика. У всички има нещо интересно, нещо, което привлича. И от модите се възхищавам. Пък ми се харесва и туй у жените, гдето се червят, пудрят, ноктите си боядисват, изобщо гдето се докарват, дето се стремят да се харесват.

А? Нали е хубаво това? Аз го намирам за хубаво. Приятно ме дразни. Не съм лицемер да твърдя противното. Бях решил даже да се

оженя, защото се влюбих. И каква любов? Игра. Прелестна игра, без ах, без ох. Срещу моята квартира на прозореца открих една красавица, ластовица. Завъртяхме театрото. Изпълни ми се душата с радост, с песен, с пролет, с цветя. Добре, но моят недостатък, за който ти казах, ме изяде. Боях се от собствено мнение и чаках загадките на живота да разрешават други, а аз да приемам тия разрешения безразсъдно. Отидох на една сказка. Именит писател ще говори. Аз пък имам слабост към авторитетите. Отидох. Темата беше „Любовта не е фар“. Никога не бях чул от някого, че любовта е фар. И ме заинтересува това, че тя не била фар. Пропуснал съм, рекох, някое мнение. Нека ида да си отворя очите. Отидох, чух, разбрах и се уплаших. Защо ми е любов, като не е фар? Фар! Голяма дума! Страшна дума! Сви ми се сърцето, уплаших се от любовта и преместих квартирата си. Мъчно ми беше, но... Отидох на друга сказка: „Когато любовта е болест.“ От нея разбрах, че моята любов е била тежка болест. И вярно, страдах много. Но понеже и от болести ме е страх, преместих квартирата си още подалече от унищожаващия бацил — хубавата ластовичка на прозореца. Отдалечих се от нея.

Помирих се аз, бае Стояне, укротих се и дойдох до едно, да го речем, неутрално положение.

В такова едно състояние попаднах на друга сказка. Тя беше за вегетарианството. Уплаши ме оня брат — сказчикът, от месото. Тия свински пържоли, тия кебапчета, шишчета — всичко това било отрова. Аз съм убивал съзнателно здравето си... Скоро, Атанасе, спасявай се. Станах вегетарианец. Кротък като агънце. На това от-горе и въздържател от спиртните напитки. Захванах да ям аз едни вегетариански буламачи, да пия чиста водица и да убеждавам натурата си в полезността на всичко това. Оставил и тютюна, станах кротка душа, овчица, побледня ми лицето, светнаха ми очите — светец същински.

И тъкмо мислех, че съм намерил правия път, една вечер чета във вестника статийка и против вегетарианството. Кои животни, казва авторът, са най- силни, най-хубави и най-умни — лъвът, вълкът, мечката, тигърът, леопардът, т.е. месоядните. А кои, казва, са най-жалки, най-глупави, най-страхливи и покорни — овцата, заекът, кравата. Кои са, казва, роби покорни — конят, волът, слонът, т.е. тревопасните.

Разсъждавам, мисля... И прав е тоя лекар, наблюдения верни!

Така, бае Стояне. Попаднах в един водовъртеж от противоречия и туито.

От днес съм решил да не слушам вече никого, разбра ли? Ще правя това, което душата и натурата ми искат. Може и да е погрешно, но майната му. Светът си живее. Жените са хубави, виното е чудесно, градът мирише на пържоли, а сред него се лутам аз като идиот.

Дай ми ти сега още половин кило и ми опечи една свинска пържола. Искам да стана най-после човек — човекът е съчетание от грешки.

ЗАЕК

Нане Стоичко със съпругата си е спрял колата на сред улицата и продава дренки. Янко Шутия, без яка, по чехли, с метнато на гърба кожено палто, се е хванал за ритлата и наднича в колата. Рано е, хората току-що са тръгнали на работа. Па и студеничко е, та стрина Стоичковица се гуши в кожухчето си и току пъха ръце в пазухата си.

— Как е по вас, нане Стоичко? — пита Шутия.

— Все харно — от сиромашия нищо повече няма.

— Лов имате ли, имате ли?

— Па има, намира се.

— Зайци?

— И зайци има... От оня ден се щураха татъка ловци, ама не знам удариха ли.

— Няма, нане Стоичко, няма. И аз се щурах, и други се щураха, ама няма.

— А бе оно има, ама сака да го намери човек.

— Знаеш ли ти, че съм обиколил цялата околност, откак се е открил ловът. Заек не съм видял. По всяка трънка съм заничал, всяка нива съм претаращувал — няма, та няма!

— Оно има, ама сака да се намери. Я вчера изкарах един във валого.

— Къде, къде? — отвори широко очи Шутия.

— У валого, нали знаеш, горе над дупките.

— Хайде де, че аз там три пъти ходих. Не вярвам да има заек. Ти се шегуваш.

— Какъв интерес имам да се шегувам. Я заеко и за животно го не сметам.

— Море хубаво животно е то, сладко месо има, но ги няма, изтребиха се. За лек вече не се намира. Аз съм ловец, а тая година заек не съм ял, па и не съм виждал.

— Има, има — каза съчувственно нане Стоичко. — И децата бяха изкарвали оня ден у дренако. Оно има, нали ти думам, ама сака да се

намери.

Шутия взе да става неспокоен, разсеян, па току се откачи от ритлата и бързо си отиде в къщи.

— Голям зайчар е — каза нане Стоичко на съпругата си и се усмихна. Шутия се облече бързо и отиде на дюкяна. Той държеше малка бакалничка в съседната улица. Момчето беше отворило, почистило и се разправяше с някаква мющерийка. Шутия надникна в дюкяна.

— Ти стой тука, аз имам работа из града — каза той на момчето и изчезна. Шутия отиде право в кафене „Ловджийска среща“. Там вече седяха на една маса стари познати. Всички се оплакваха. Тоз ходил там — нищо не ударил. Онзи ходил другаде — също.

— Няма лов, изтреби се вече. Зайците бог да ги прости. Ще им забравим вкусното месо... Унищожение всеобщо. На масата беше и Дракона, с когото Шутия ходеше заедно на лов. Шутия го повика настрана и каза шепнешком:

— Драконе, готови се за утре. Ама да не си обадил някому.

— Няма де.

— Знаеш ли? Видях нане Стоичко. Вчера изкарал пет-шест заека в тяхното землище. Каза ми и мястото. Ти за утре готов ли си?

— Готов, готов — оживи се Дракона.

— Ще тръгнем рано, в четири часа сутринта. Да стигнем на мястото по роса. Отчаял бях се, казвам ти, ама сега сигур ще се яде заек. Само — тайна. Не казвай никому, моля ти се. До довечера аз пак ще ти се обадя. Шутия изчезна възбуден, а Дракона седна неспокоен при другите. Мислите му хванаха гората. Утре ще бъде каквото ще бъде.

— Какво, бе Драконе, какво така се замисли? — попита го някой.

— Няма нищо бе, няма нищо.

— Сигур Шутия е напипал някъде зайци. Пак ще те влачи за тоя, що духа. Не се води по неговия ум, да си късаш цървулите.

Дракона стана да си ходи. Като излизаше от вратата, той се обърна към Петко Куция:

— Петко бе, я ела да ти кажа нещо по оная работа, гдето говорихме.

Петко погледна малко изненадан и стана.

— Каква работа? — попита той.

— Слушай, заеми ми утре някой и друг патрон за зайци.

— Хайде де, пак си ги надушил някъде. Ще дам, ама ще обадиш къде ще ходиш.

— Ама между нас да си остане.

— Добре де, нали ме знаеш!

— Нане Стоичко обадил на Шутия, че в тяхното землище, къде Дренако, вчера изкарал десетина-петнайсе: заека.

— Десетина-петнайсе?

— Вярно ти казвам...

— Добре де, ще ти пратя патрони в къщи — каза Петко, като се престори съвсем равнодушен. Но всъщност ловджийската му душа се развлнува, като че а нея нахлуха сто заека.

— Ама тайна, моля ти се — каза Дракона. — Не обаждай на никого. Драконът си отиде. Петко Куция постоя на вратата, повъртя се, па бързо се упъти надолу по улицата.

Скоро той се намери в железарската работилница на Атанас Вълка.

— Слушай, Атанасе, хайде, готови се. Утре в три часа сутринта ще те водя на зайци.

Атанас наостри уши.

— Къде, къде?

— Ела с мене, па не питай.

— Добре, съгласен съм. Имам работа, ама зарязвам всичко, че ми е изгоряла душата за заек.

— Слушай, Атанасе, ама да не си казал някому. Да мълчиш, чу ли!

— Бъди спокоен. Против интереса си няма да ида, ама кажи ми къде.

— Нане Стоичко казал на Шутия, че вчера в тяхното землище у Дренака изкарал двайсе-трийсе зайци.

— Хайде де...

— Вярно ти казвам. Той само на мене обади... На другия ден в землището на нане Стоичковото село, в местността Дренако, точно в зори, когато още не беше се вдигнала росата, затарашуваха из храсталациите петдесет гончета и сто и двадесет ловци словом зачакаха по пътечките и полянките с насочени и запънати пушки.

В ИНТЕРЕСА НА ПРОСВЕТАТА

Сцената представлява една схлупена къщица някъде в Ючбунар. Оттам нататък няма София и не може да я има, защото наблизо е сръбската граница. Зад къщицата неопределено пространство, пред къщицата уличка, наречена „Божа пътека“. На улицата локви, прах, боклуци, сред тях стои стражар, а наоколо му малки мръсни деца се гонят.

В къщицата коридорче. От двете му страни стаички. В едната живее хазаина, хазайката и хазайчетата, в другата живее баба Лала с дъщеря си Олга, селска учителка.

Миналата година тя учителствуваше в едно далечно село, къде Черното море чак. Цяла месечна заплата ѝ не стигаше за път по железницата. Олга е пораснала в София, учила е в София, баща и беше чиновник в София, погребан е в софийските гробища и отдавна е забравен. Баба Лалка — майка ѝ — със скромната си пенсийка отгледа и изучи Олето и, слава богу, от две години тя стъпи на краката си, намери си място за учителка и баба Лалка беше щастлива.

Едно ѝ беше мъчно на старата, че Олето отиде много далече. Пари им недостигат, та и тя да отиде при нея — двеките да си живеят. Пък и всичките им роднини тук. Истина, нямат никаква полза от тях, не ги виждат даже, но все друго е, когато човек знае, че близко наоколо има свои.

Сега едничката мечта на старата е да може Олето да се премести близко до София.

Тук край тяхната квартира идваха селяни от далечни и близки села и често изпрягаха колите си наполянката. Баба Лалка постоянно ги обикаляше, посрещаше, запктваше, дано някак се запознае и намери хора да ѝ помогнат, та да настани Олето според желанието си.

И ето най-после божията милост не я остави. Сама старата не може да разбере как всичко това стана, но тя се запозна с кмета на село Забутан дол. Пък той излезе един добър, един отворен и весел човек, да ти е драго да приказваш с него. Баба Лалка и в къщи го кани,

каfenце го черпи, и в село на гости му ходи, да поузнае как е, що е. Селото хубаво, училището хубаво, хората добри.

И откри си баба Лалка душата и желанието пред кмета на Забутан дол.

— Ха да ми помогнеш, синко, да настаним моето Оленце за учителка във вашето село. Такова добро ще ми сториш, та никога няма да го забравя.

Кметът Стамен потегли дългите си мустаци и обеща.

— Ще я наредим, бабо Лалке, нека му дойде времето.

Сега беше му дошло времето. Учители и учителки обикаляха селата да дирят места. Олга си прекара ваканцията в София, не ходи никъде. Нейното място, речи, беше готово.

Сега се уреждаше работата. Кметът Стамен седеше на миндерчето у бабината Лалкина стая, а баба Лалка на ниско столче пред него и се уговаряха.

— На тебе ми е надеждата, Стамене. Те така се запознахме, като че се сродихме. И с булката ти се обикнахме, и с дечицата. Всички мили ми станахте Сега ти пък се погрижи за нас.

Стамен навел червендалестото си лице, мълчи, слуша и току тегли мустасите. От дъха му в стаичката мирише на ракия.

Олето стои в коридорчето, подслушва на вратата и от време на време гледа през ключалката.

— Аз, бабо Лалке, ти казах, че ще я наредя. Но, знаеш, трябва нещо на училищните да се даде... пък и за мене нещо. Знаеш, такива са времената. Пуста криза... нуждаем се всички.

— То, Стамене, и аз мисля, че без нищо не ще да мине, ама нямаме. Да имаме, лесна работа.

— Аз, бабо Лалке, ще ти кажа откровено... Кметът вдигна глава и спря изпъкналите си очи срещу старата.

Тя се смути от тоя решителен поглед и се сви на ниското столче, подплашена, като че над главата и ще падне нещо.

— Кажи, Стамене.

— Ще дадете ли две хиляди сега наведнаж, като държим постановлението? И по сто лева на всяка месечна заплата? На другите взимам повече, но на вас, като познати...

— Е-е, Стамене, ти пък каква я рече — пошегува се старата, ала нещо като че я рязна през сърцето.

— Това е, бабо Лалке. Инак не може. В интереса на просветата трябва и вие да жертвувате. Селото ни всеки ден обикалят кандидати. Дават и повече... Подаръци правят, биволици купуват. Не е вече както някога, мина онова глупаво време. Сега всеки трябва да жертвува за общото благо.

— То добре, кмете. Да има, че да жертвуваме, ами като няма?

— Като няма, не може...

Кметът рече да стане и потърси с очи каскета си.

— Не, стой, стой, не бързай — хвана се за него като за спасително въже старата майка. — Ще търсим, ще намерим, ще дадем. Само че ти ни отстъпи... Като на свои. С хиляда да мине и до петдесе от месечната.

— Не ще да може, бабо Лалке. Конкуренцията е голяма. В интереса на просветата, жертвувайте.

Кметът посегна и взе каскета си, който стоеше на миндера далечко от него. После попита отведенаж:

— Ами къде ви е учителката? Аз още не съм я видял, не я познавам.

— Ще дойде, Стамене, ще дойде. Срамува се детето... Баба Лалка стана, изкашля се, полуотвори вратата и извика високо, уж Олето бе някъде далече.

— Оле, ела майка.

Баба Лалка пак седна.

След малко вратата се отвори и на прага застана като ангел небесен хубавото Оленце, облечено в бяла рокля, с руса пухкава коса, със светли детски очи, с заруменяло от срам лице.

Тя се ръкува с кмета и застана сред стаята.

— А-а — каза кметът. — Че тя хубава, вашата даскалица...

Изпъкналите му очи се отправиха към нея с вълчи поглед и по мазното му лице преминаха розови облаци.

— Бабо Лалке — каза той твърдо, като се обърна към старата. — За ваше добро — отстъпвам. Две хиляди ще ми дадете на два пъти. За половината ще почакам. А от месечната не искам. За нея ще се погодим с даскалицата...

ЕВОЛЮЦИЯ НА ИДЕИТЕ

I

В малкото салонче на бирария „Народна трапеза“ бяха се събрали четирима добри приятели, макар и всички от различни партии, но съвременни хора, политици от висш характер, гастрономи, общественици и, разбира се, гешефтари в добра смисъл на думата. Това последно общо качество беше златната спойка, която примиряваше техните политически различия.

Поканил беше ги на гювеч, по една неизповедима причина, един от четиримата, именно Тоню Каарски, виден член на една от властващите партии. Часът беше осем и половина, масата бе наредена, те чакаха вече един час, а гюечът още не идеше.

От време на време Тоню Каарски викаше момчето и нервиран питаше:

— А бе какво стана тоя проклет гюеч? Ще вечеряме ли тая вечер, или не?

— Не е готов, господин Каарски — отговаряше виновно прислужникът. — Подир малко...

— Как подир малко? Още сутринта съм го поръчал... Я нека дойде съдържателят!

Явява се съдържателят, дебел, едър, мазен, любезен, с големи засукани мустаци. — А бе, бае Петко, какво става с тоя гюеч? Че ние не сме се събрали да се измъчваме?

— Спокойствие, спокойствие, господин Каарски, всичко се нарежда... ще бъде.

— Как ще бъде? Умирам от глад... Цял ден съм се въздржал за тоя гюеч.

— Че какво е това? — викат другите. — Скандал!

— Колко повече чакате, толкова с по-голям апетит ще ядете, господа — казва бае Петко и се кланя ниско с широка усмивка.

— Ти се смееш, но нас не ни е до смях, гладни сме, разбери!

— Донеси тогава поне ракия и нещо мезе, киселко, разбиращ ли...

От думата „киселко“ всички си прегълтнаха като истински гладници. Бае Петко се завъртява като пумпал и бързо излиза.

— Ето, господа, в такъв момент като той, напълно разбирам канибалите и комунистите... Гладът е учител на много работи, гладът е изобретател на обществото, гладът ще го преобрази... Да, и трябва да бъде преобразено това общество! Вижте тоя тип, бае Петко, последен келнер беше, стана милионер и не иска да знае, че тук гладни хора има... Смее ти се отгоре. За такива — революция и брехизъм, свали му мазната престишка, вземи му къщите и парите и го хвърли във фабриката, да върти машината! Да му спадне за един ден шкембето. Какъв е тоя социален ред, който дава възможност на такива типове да цъфтят, да виреят и да тълстеят... Болшевишви строй за такова общество! Да тури всеки на мястото му!

Тоню Каарарски възбудено и нервно удари масата.

II

В това време един келнер тържествено донесе ракия и две-три чинии с нарязани кисели краставички и други там възбудители на апетита. Четиримата приятели вдигнаха със стръв глави и почнаха да посягат с вилици към чиниите, които момчето още не бе сложило на масата.

Подир малко друго момче, последвано от бае Петко, тържествено донесе гювеча. Ароматният дъх на печеното изпълни стаичката. Вън в големия салон засвири оркестърът.

Всички се нахвърлиха като канибали, с ножове и вилици, към топлия още гювеч.

Минута мълчание.

Отведенаж Тоню Каарски почна да чука неистово с ножа по чинията. Втурна се един от прислугата, втурна се и друг, но Каарски продължаваше да чука с ножа.

— Марш! Вън! Да дойде скоро съдържателят.

Влезе бае Петко.

Каарски скокна свирепо на крака, почна да крещи срещу мазното лице на бае Петко и да удря по масата.

— Какво си ми донесъл ти мене? Че ти какво ни мислиш нас! Ти за свини ли ни взимаш? Тоя гювеч съм го поръчал още тая сутрин в седем часа...

— Какво има, бе господин Каарски?

— Какво има, краставици има. Гювечът е супров. И зарзавата му, и месото му...

— Не може да бъде.

— Как не може да бъде — завикаха другите... — На, хапни да видиш.

Бае Петко смилено взе една вилица от съседната маса и дълбокомислено накуси. — А че... не е супров...

— Е, ти пък на говеда ни правиш — развикаха се всички.

— Извинете, господа, възможно е. Фурнаджията днес беше пийнал, та може и да е сгрешил, но аз не съм виновен...

— Как не си виновен? Че ти за какво ни взимаш? Бае Петко виновно излезе навън да се съвещава с някого.

— Ето на, това сме ние българите — развика се Тоню Каарски.
— Камшикът, камшикът нас ще ни оправи. Диктатура, диктатура за тоя разпасан народ! Какви са тия права, каква е тая слободия. Всяка свиня да ти господствува... Никой не си знае задълженията! Пратиш му гювеч да ти опече, той се напие като свиня, или го остави суров, или го изгори, или пък най-хубавите мръвки ще изяде. Камшик, диктатура, господа!

— И бой, бой! Всеки да бъде поставен на мястото си — развиаха се и другите.

— Що за глупава конституция имаме! Кой ти разбира от конституция? Фашизъм за нас!

Всички почнаха да викат, да негодуват, да хулят българина, правата му и глупавите закони, които са разглезили тоя разпасан народ.

И съгласни по всички тия въпроси, те почнаха да сумтят и да бъркат с вилиците в големия гювеч. Тоз мръвка извади, тоз зарзават гребне, онзи залък топне.

— Както е вкусен и лютичък, да е по-добре опечен, ще бъде чудесен — обади се един от компанията.

— Да... да — хвучеха другите и лапаха и призоваваха диктатурата над разюздания българин, който един гювеч не може свистно да направи. Полека-полека страстите поутихнаха и гюечът се попривърши.

Внезапно Тоню Каарски пак заудря по масата.

Втурнаха се момчетата.

— Вино, вино! — завика той, но малко по-спокоен. — А бе вие съвсем ни забравихте. Гюеч без вино може ли?

III

Келнерите бързо донесоха приготвеното изстудено вино и наляха чашите.

Четиримата приятели, успокоени и заситени, чукнаха чашите:

— А! Браво! Виното е чудесно.

— То ще допече гювеча.

Още по чашка... Лошото настроение изчезна като по магия. Добрите приятели почнаха да се шегуват, да се смеят и даже за жени да приказват. Но тяхната краста беше политиката. Политиката и виното са много добри приятели. Едното е принцип, другото — идея.

Тоню Каарски пак взе думата.

— Както щете, господа, но нашата България е благословена страна. Пийте и вижте какъв елексир се ражда, не е ли така?

Той говореше разположен, мек, благ, просветен.

— Чудо, чудо! — казаха другите и вдигаха чашите.

— За твоето здраве, Каарски. Каарски взе чашата.

— Да живее България, господа — хубава демократична България! Както щете, господа, но от демокрацията по-хубаво няма! Колкото и неравномерно да се отклонява световното политическо махало, то пак ще се урегулира върху демокрацията. В нея лежи силата на нашия народ. Върху демокрацията ще се изгради; нашето бъдеще. Да живее демокрацията! — Да вдигнем чашите!

НЕПОСВЕТЕНА

Междучасие. Навън тичат, шумят и викат децата. Тоя жив и весел детски шум влиза през отворения прозорец на учителската стая заедно с нежната и уморена светлина на есенното слънце и я пълни с бодрост. Младите учители и учителки седят разпръснати из стаята, всеки зает с нещо. Директорът крачи насам-нататък и пуши, отдален в никакво размишление.

Пена Стоянова, новата учителка, дошла преди десетина дни, още не знае какво да прави. Тя ту седне до масата, ту стане и отвори шкафчето, ту застане пред отворения прозорец и гледа селцето, което оттук се вижда почти цялото.

По улицата минават лениво мъже, овехтели, небръснати, с добродушни почернели лица, с ръце в джобовете, жалки като роби, и се губят някъде зад изронените огради на мръсните дварища. Комините пушат сладко и бял дим се носи на тънки струи право към небето. Из дворовете шетат жени с преждевременно застарели лица.

За Пена Стоянова всичко е интересно. Тя стои пред картина на това чуждо селце като пред нещо съвсем неизвестно и го разглежда с интерес.

„Виж на какво място почвам първите стъпки на своя самостоятелен живот“ — мисли си тя и се усмихва сама на себе си. Усмихва се доволна, защото е настанена, осигурена, защото е стъпила на краката си след, толкова труд, след толкова учене, след толкова прекарани несгоди.

Тя учителствува за пръв път. След като свърши учителския институт, тя енергично се зае да си намери място и, слава богу, сполучи. В село, нека и в село да е. И тук живеят хора. Прости. Макар и прости, пак хора са.

Пенка Стоянова пак се усмихна, усмихна се, но след това се намръщи. Хубавото и младо лице направи хитра гримаса. Тя посегна, взе от масата малката си ръчна чанта, отвори я и почна да брои парите си. Двеста лева. Само толкова ѝ останаха. Пък кой знае кога ще

получат заплата. Вчера даде на своя покровител, председателя на училищното настоятелство, двеста лева да се почерпи с другите. Поиска ѝ човека, пък и тя беше обещала. Останаха ѝ само тия двеста лева. Ще икономисва, та да видим докога ще ѝ стигнат.

Хубавото ѝ лице пак направи хитра гримаса и пак се намръщи.

В това време някой почука на вратата. Влезе едно непознато дете, запъхтяно и изпотено.

— Писмо за директора.

Директорът, който пишеше на масата, стана и пое писмото.

— Откъде е?

— От директора на Чоперково. Директорът скъса бързо плика, отвори, прочете и скокна.

— Господа — обърна се той към учителите, — инспекторът иде.

Учителите се струпаха оживено над записката, която директорът държеше в ръцете си.

— Бил в Чоперково и е тръгнал за тук. Бъдете готови, може да ни изненада всяка минута.

— Аз подозирах — каза един от по-старите учители. — Преди три-четири дена получих последните книжки от неговото детско списание. По това познах, че ще тръгне по ревизия.

— Собствено той ходи да събира абонамента си — каза една учителка. — Боже мой, аз едвам успях да запиша две деца. Но кога ще прибера абонамента — не знам.

— Вие, госпожице Стоянова, записахте ли абонати?

— За кое? — попита Пенка Стоянова.

— За детското списание „Чурулик“, редактирано и издавано от нашия инспектор.

— Не съм... Отде да зная — отговори спокойно Пенка.

— Трябваше да запишете. Знаеш, хората държат сметка. Инспекторът живо се интересува. Може да те вземе на око. Тогава иди се разправяй.

— Че аз вчера, речи го, съм дошла. Такова списание не ми е паднало още в ръцете.

Навън удари училищният звънец за влизане в час. Четвъртия час. Директорът излезе в коридора и почна да вика на децата да мълчат. Шумът скоро престана, Учителите влязоха в класовете си и работата почна.

Пенка Стоянова беше разсеяна. Тя мислеше нещо за инспектора и списанието му. Почна да предава нов урок по български. Но не вървеше. Тя слезе от катедрата, разходи се между чиновете, после спря пред черната дъска и взе тебешира.

В това време вратата широко се отвори и директорът въведе един нисък, набит господин, с валчесто червено лице, с малко изкривена яка и вратовръзка.

— Господин инспекторе, да ви представя госпожица Стоянова, нова, за пръв път учителка.

— Приятно ми е — каза инспекторът и вежливо подаде ръка.

Директорът излезе.

Пенка Стоянова, смутена, зачервена, уплашена, каза на децата да седнат, подаде стол на инспектора и продължи урока. Тя искаше да бъде спокойна, но не можеше да намери вътрешна сила в себе си. Чувствуващо, че изпуска нишката и че не може да надделее над преподаваемата материя, нито да увлече децата, които в присъствието на чуждия човек стояха със стегнати сърца.

От време на време учителката се обръщаше към инспектора и тогава виждаше на лицето му една насмешлива гримаса.

Тон стана от стола, приближи до нея и шепнешком й каза:

— Вие, госпожице, или много се смущавате, или не сте подготвена. В момента на писането...

Учителката се смути още повече. Тя не чу нищо. Ушите ѝ пищяха. А последните думи тя разбра съвсем криво. Стори ѝ се, че инспекторът каза нещо за абонамент на списанието. Тя машинално и бързо отговори:

— Да, да... записах...

— Какво? — каза инспекторът малко учудено.

— Записах няколко абонати — заговори шепнешком и задъхана учителката. — Събрах и абонамента. — И като взе от катедрата чантичката си, тя се обърна гърбом към децата, застана пред инспектора и му подаде двестете си последни лева.

Той като видя парите, взема ги бързо и ги тури в джоба си заедно с ръката си.

— Благодаря ви... Макар че аз, такова, но все пак... благодаря ви — рече инспекторът и лицето му засия. — Виждам ви, че сте способна

учителка... Още нова, неопитна и непосветена, но отлично подготвена.
Поздравявам ви!

Инспекторът се ръкува с учителката, излезе и отиде в друга стая.

Пенка Стоянова остави пак на катедрата съвсем празната си вече чантичка, седна на стола и каза:

— Деца, отворете си тетрадките и препишете първите пет изречения от христоматията.

Децата се размърдаха. След това зашумяха листи, заскърцаха пера.

Пенка Стоянова подпра глава на ръце и се замисли.

КИНОЗВЕЗДАТА НА РОПОНКОВО

Нямаше живот в селото. Скучно и неинтересно минаваха дните. Залисани в работа, отрупани в грижи, съсипани от кризата, омърлушени, попарени, селяните на Ропонково се мяркаха по улиците като сенки. Жените, разскубани, кирливи, боси, с нечисти крака, се завираха по къщите като кукумявки или ходеха на работа из полето, без смях, без песни, без мерак. Мръсни деца скитаха по улиците или се събираха накуп по пепелищата, скучаещи, жалки и мислеха за пакости.

В празничен ден момите и момците се събираха на хора. Нямаха свирец и момите играеха, като пееха две по две. Песните им бяха тъжни, жалки и глухи.

Слънцето грееше хубаво, полето се зеленееше весело. Реката играеше живо. И пролет, и есен, и зиме, и лете тя се грижеше всичко да бъде красиво, чудно, жизнерадостно.

Но в душите владееше скука.

Много години така течеше животът. Вяло, нерадостно, неинтересно.

И отведенаж случи се нещо необикновено.

Бае Ноно Колев, позастарял вдовец, тих, сбутан човечец, който си живееше там на края сам за себе си, взе, че се ожени повторно.

Доведе си жена някъде отдалеко, от Кюстендилско. Намерил я в София. И каква жена! Каква жена! Кинозвезда! И името й беше Звезда. Сред тоя потъмнял, окирлявял свят тя падна като чиста капка роса, засия, засвети. Освети и самия бае Ноно, даде му сияние. Невзрачен човек дотогава, никому ненужен, загубен между другите, той отведенаж доби почит. И съседите му взеха да го търсят, кое за тесла, кое за гвоздей, кое за трион, кое пък само така — за приказки.

А Янко кмета взе, че напълни един бинлик с най-хубаво вино и го прати на бае Ноно, така, за приятелство и за честито.

Направи си човещината и, разбира се, забрави. Но на другия ден, ето я сама Звезда дойде в кръчмата му и му благодари с едни думи, каквито той не беше сънувал:

— Благодаря ти, кмете, от сърце. Такова хубаво вино не съм пила. И Ноно го хареса. Той, ужким, ми се хвалеше, че е въздържател, ама бая си пийна. Не зная как да ти се отплатя.

Говори Звезда, а Янко слуша и гледа. Не жена, а звезда стоеше в тъмната му кръчма. Хората вътре ѝ станаха на крака и тя смиreno, с поклон ги поздрави.

Облечена в хубава носия откъм Кюстендилско, чиста, бяла, като току-що поникнала гъба, тя се държеше свободно, усмихваше се и хората стояха около нея прави и смирени, като пред околийски началник.

Когато Звезда излезе от кръчмата, всички насядаха и мълчаха половин час. Янко само току слизаше в мазето, току се качваше при тезгяха, сипваше нещо, разливаше, преливаше и никого не поглеждаше.

Най-после някой си там в кюшето въздъхна и рече:

— Виждате ли хората какви жени имат, а нашите — вълци миризливи...

— Пустия му Ноно — обади се друг, — иди му се надявай.

В селото огрея някакво ново слънце. Мъжете се преродиха — срещаш ги стегнати, избръснати, наперчени. Взеха да се чуват весели смехове. Жените си опраха ризите, обуха чорапи, умиха си косите. На хорото почна цяло село да излиза. Там дохождаше и Звезда. Цигуларят Дени, който от години не свиреше, нагласи цигулката, събра другарите и раздвижи момите и момците.

Янко кметът всеки ден ще се качи на коня и хайде покрай Ноночи, хваща пътя през полето. Като види Ноно в двора, спира се на приказки. Излиза и Звезда Ноночи... А конят кърши глава, гризе нетърпеливо юздите, рови с крак земята. Сила!

Звезда веднаж беше сама на портата. Янко пак мина.

— Какси булка, какво прави Ноно?

— Остави го, свил се е в полите ми, не шава. Цял ден в къщи, не иска да се изтури като мъж по кръчмите.

Янко суче мустак, черви се, усмихва се и дума:

— Е, това е мъж!

— Мъж, мъж, ама не обичам аз мъж да ми се преплита из краката като котка. Намерете му работа, да се залисва там някъде.

— Па да го направим кмет — дума Янко. — Отстъпям му. И аз искам да съм по-свободен... като тебе.

— На един акъл сме, Янко — изсмя се Звезда и зъбите ѝ блеснаха и очите ѝ светнаха.

Наскоро бяха изборите. Янко си даде гласовете на Ноно. Той се дърпа, кри се, кръшка, па най-после няма къде, хвана се. Всички гласуваха за него. Глас народен, глас господен. И добър, и съвестен кмет излезе бае Ноно. Само че тъй се стекоха пустите му общински работи, че все нощно време го викат в общината за работа. Янко праща хора, та го викат за това, за онова. Намерил е няколко души свои хора, та ги черпи, та ги пои. Пък те не знам какви хора са. Все нощно време ще им се случи бърза работа в общината. Но това е друга работа.

Важното е, че сега в Ропонково животът е друг. Весело е. Оживиха се хората и кризата по-малко се чувствува.

БЯЛКАТА НА НАНЕ ВУТЕ

Тоя сняг, къде падна толко рано и затрупа селото, макар и на берекет, много хора загрижи, защото със снега иде и студът, а откъм дръвца тая година хората хич ги няма. Гората забранена, пък и горският се улути лош човек, не дава пиле да прехвръкне нататък. Снегът издайник, всяка диря по него се познава, не може човек да иде тояга да си отсече, поне за избора да има, защото опозицията навирила глава, насреща ѝ се не излиза.

Само нане Вуте се радва, гледа навън през малкото стъкло на закниженния прозорец, трие ръце и нетърпеливо чака Коле кюрчията да му донесе закърпен кожуха.

Рано е. Не се е съмнало още. Трите малки още спят, а големият Вутев син Тото, деветгодишно хлапе, седи зад печката, обува си цървулите, подсмърча и поглежда паницата с топлата попара, която майка му сложи на земята пред него. Настрана лежи торбенцето с книжките.

Стрина Вутевица, с ръце, мушнати в пазухата на кожухчето, излезе навън и бързо се върна свита и премръзнала.

— Ох, синко — обърна се тя към Тото, който вече лакомо сърбаше топлата попара, — корав лебец и изварка, полята с вряла солена водица — как ли ще идеш на това пусто училище. То какъв студ е! Ще ми премръзнеш, майка.

— Хайде, хайде, недей го глези. Студ не студ, нека върви да се учи, говедото — обърна се сърдито Вуте.

— Ами къде е училището, бе Вуте! Я си помисли — час бие детето дотам! Пустия му наш колибарски живот!

— А, лошо му е на тоя чист въздух! Я го гледай, на прасе прилича, зачервил се като чукундур.

— Да му се не знае и чистият въздух, и сичкото — промърмори гузно стрина Вутевица и помилва Тото по рошавата глава.

Тото мълчаливо сърбаше попарата и бързаше.

— Па слушай, хей — обърна се баща му към него, — като минеш през Заини — колиби, отбий се да кажеш на Коле, да ми донесе кожуха. Чу ли?

— Нека мине пряко, бе човече, защо да се отбива през Заини колиби. Къде ти са пустите му Заини колиби!

— Да се отбие... Каква му е работата. Ловци излизат. Ще ми намерят бялката. Аз съм се сврял в къщи като котка, без кожух — къде?

— Да ти се не види и бялката, и чудото... То барем да я хванеш, ами саде ходиш да мръзнеш и да плашиш животното.

— А, какво се зъбиш! Петстотин лева ѝ е кожата! Ex... Паднаха пустите му кожи. Хиляда бяха.

Тото се наяде, прекръсти се, стана, поизтърси се, облече скъсаното кожухче, тури капицата, обрамчи торбето с книжките и тръгна. Майка му уви ушите му с някакво скъсано чердженце и го изпрати.

— Тате, ще мина край нане Коле — рече той, като излезе из вратата.

Стрина Вутевица излезе в пруста да меси, а нане Вуте, седнал със свити крака на земята, пак залепи очи на малкото стъкло.

До него се приближи котката и галено се тръкна о дрехите му.

— Кога ли ще ти откъсна опашката, крадло — изръмжа Вуте и я бутна с крака, та я отхвърли чак до вратата. Котката го погледна виновно, облиза се, отиде до печката и почна да лиже паницата на Тото.

Малките, които още спяха, се разшаваха под чергата. Подир малко Коле донесе кожуха, изпуши една цигара и си отиде. Нане Вуте се облече, взе в една торба половин самун, уви си ушите с шала, взема брадвата и бързо излезе.

— Отивам — обади се той на жена си, като надникна в пруста.

— Що не напои овцете, що им не турна шумица? Ще изпукат — викна тя след него, ала Вуте вече бе излязъл и бързаше към гората.

Вуте бе хванал дирите на бялката още когато първият сняг запраши земята. Да видим сега у дебелия ходила ли е и в коя хралупа се крие.

Нане Вуте нагази в рядката гора. Сняг до колене, чист, бял. Високите дъбаци, натежнели, мълчат, поглеждат се и крият нещо. Вуте

тръгна между тях с наведена глава и почна да душка като куче. С ръце, мушнати под кожуха, с брадва, закачена на лакът, той вървеше с мъка из дебелия замръзнал сняг, спираше се, оглеждаше, търсеше, заничаше и пак тръгваше. Пък и студено беше. По мустаците му нависна лед.

Отведнъж той спря, отстъпи няколко крачки заднишком и се наведе ниско. По помръзналата кора на снега се редяха следи от меки, прилични малко на котешки стъпки, но с разперени пръсти и с тънки дълбоки дупки от остри нокти.

— Те я, женката, тя е — проговори сам на себе си нане Вуте и сърцето му заби, да изхвръкне.

Като разгледа внимателно наоколо, той предпазливо тръгна по следите. Тук-там, там-там, обиколи цялата гора, мина дол, мина два, все по следите. Най-после пред него се изпречи стара бука с хралупат дънер. Приближи се нане Вуте предпазливо, разгледа долу в дънера малка дупка, а пред нея свършват дирите на бялката. Разви полека нане Вуте шала, запуши дупката. Разгледа след това отвсякъде дънера, видя друга дупка отгоре, вдигна се полека на пръсти и запуши и нея с капата. След това извади хляба от торбата, отсече една лескова пръчица, направи обръч, отвори с него устата на торбата и я заложи хубаво пред долната дупка, като разрина хубаво снега. Краищата на торбата закова хубаво с колчета.

Като свърши тая работа, нане Вуте завъртя брадвата и почна силно да бие и да чука по хралупатия дънер. Подир малко капанът почна да шава. Нане Вуте захвърли брадвата, спусна се, легна цял въз торбата и я затисна с ръце.

Хвана се, пустата му бялка! На бърза ръка се хвана.

Одра й кожата щастливият нане Вуте и засмян до уши се озова с нея чак у Змеини колиби, да се похвали.

Пийна що пийна там с приятели, а привечер дочака на пътя Тото, като се връщаше от училището, и заедно пристигнаха в къщи.

— Е, видя ли сега? — викна весело той на стрина Вутевица. — Нали ти казах.

И той извади от пазухата си едно шишенце с ракия, което бе взел от Змеини колиби, и й даде да се почерпи.

След това разпъна хубаво кожата с клечки, закачи я под стряхата да се ветрее и съхне и се прибра на топло при децата си, разположен и весел.

Сутринта рано-рано нане Вуте стана и най-напред отиде да се порадва на кожата.

Но кожата я нямаше.

По снега пред къщата личеше някаква кървава за-влечена следа. Тръгна по нея изплашен нане Вуте и що да види! Близо при кочината стоеше разкъсана на парчета и разскубана хубавата кожа на бялката, а край нея котката, залисана, още дърпаща нещо с нокти и зъби.

Нане Вуте, озверен, пристъпи тихо, прехапа език, поsegна с косматата си ръка, хвана котката за шията и я вдигна. Задърпа се животното, замяка.

— Тото — развика се със страшен глас Вуте. — Тото, дай газеничето и кибрита! Тото изскокна изплашен.

— Дай газеничето и кибрита. Скоро! Тото изтича и донесе малко тенекиено съдче и кутийка кибрит.

— Защо бе, тате, защо? — завика детето, като видя как котката се мята в коравата ръка на баща му.

— Поливай, поливай... излей всичката газ — кресна баща му и клекна на снега.

Жестоко детското любопитство озари с дива усмивка лицето на Тото. Той грабна тенекиеното съдче и изля газта върху котката и върху ръката на баща си.

— Драсни кибрит и я запали!

Тото драсна една клечка и когато тя пламна хубаво, приближи я до увисналата опашка на мократа от газ котка. Избухна пламък и обхвана отведенъж нещастното животно.

Вуте я захвърли настрана и завръз бързо ръката си в снега, защото и тя бе се малко подпалила.

Котката измечи ужасена, завъртя се безумно върху снега и пламтяща хукна през двора и сешибна в плевника.

Вуте се спусна след нея. Но от вратата на плевника се показва дим и докато нане Вуте приближи, избухна пламък.

Завика нане Вуте, изплака уплашен Тото, изскокна и стрина Вутевица, но... що да види — цялата плевня гореше. Огнени езици излизаха из незамазаните, плетени от пръти стени и лижеха сламения покрив, отрупан със сняг.

ВИТЛЕЕМСКОТО МАГАРЕ

Слушай, Бобо!

Във Витлеем, в пещерата на овчарите, се роди детето, предопределено да спаси човечеството. Небето се проясни, наедряха звездите. От тях се отдели най-светлата, затрептя и се спусна над бедната колиба, гдето беше се появил човекът-звезда.

Бащата Йосиф, който беше дошъл тук набързо, като не намери из дрехите си друго, разкъса ризата, направи пелени, повиха новороденото и го поставиха в яслите, гдето овчарите туряха слама на магарето.

Оттогава, Бобо, всички бащи жертвуват и последната си риза за доброто на малките си деца и понякога са принудени да ходят съвсем без ризи само и само децата им да бъдат облечени.

Овците лежеха в дъното на пещерата, а между тях лежеха овчарите, за да се топлят. Като видяха необикновената светлина, която изпълни пещерата, те станаха уплашени и отидоха да видят какво се е случило. Като съгледаха голямата звезда, която простираше светлата си опашка като ветрило по цялото небе, те паднаха на колене и почнаха да се молят.

Един от овчарите се досети и припна в близкия град Ерусалим да обади за чудото и да иска помощ от полицията и бакшиш. В участъка стражарите го набиха хубаво, загдето ги събуди посред нощ, изритаха го навън и му казаха да си върви.

Овчарят се върна в пещерата сърдит. Той влезе намръщен и беше готов да изпъди чужденците, които бяха дошли да пренощуват, но като видя малкото дете, което тихо спеше в яслите на магарето, сърцето му се смили, той посегна с ръката си, помилва го и се отдалечи в дъното на пещерата, дето беше се сврял, треперещ от страх, другарят му.

— Да, ти стоиш тук, а мене ме биха — каза дошлият.

— Мълчи, не говори, приятелю! Не знаеш ли, че нито едно велико събитие за народите не може да мине, без да не пострада някой невинен?

— Че какво велико събитие е станало, та трябаше да страдам аз?

— Докато тебе те нямаше, дойдоха ангели с песни и възвестиха, че тая нощ тук, в нашата пещера, се е родил многоочакваният юдейски цар.

Като чу това, битият овчар почна да бълска главата си о студените камъни и да се окайва.

— Защо не знаех това по-рано! Вместо да ме бият, щяха да ме възнаградят богато... Защо не знаех!

И той изскокна пак от пещерата и наново отиде в града, за да извести за великото събитие и да вземе богатата награда, за която му се запали главата.

Овчарят, който остана, вдигна се полека и с тихи стъпки отиде пред яслите, където лежеше младенецът, за да му се поклони.

Но когато се приближи, той видя, че магарето, което беше вързано за яслите, скубеше сламата изпод младенца и спокойно хранеше изгладнялата си душа. Понеже животното развалише леглото на новороденото и с дърпането си тръскаше дървените ясли, овчарят, преди да се поклони, вдигна тоягата си и почна да удря с всичка сила магарето.

— Защо го биеш? — обади се бащата Йосиф.

— За да се научи на ум.

— За да научиш някого на ум, потребно е да бъдеш по-умен от него — рече Йосиф. — То е гладно и има нужда да се нахрани. Каква е, прочее, вината му?

— Извинете — каза овчарят, — но това е последната слама, която ни е останала...

— Като е така — каза Йосиф, — отвържи го и му дай тръните, които си струпал пред входа за огън, Овчарят се засмя:

— Че как ще яде тръни?

— За да успокоиш гнева си и за да ти остане сламата, ще яде — каза Йосиф.

Овчарят отвърза магарето и го заведе при тръните. Понеже животното бе гладно, то, макар че го бодяха, почна да яде лакомо.

Овчарят, като го гледаше как се мъчи, каза:

— Още един невинен пострада при великото събитие.

Оттогава, Бобо, магаретата, когато са гладни, се задоволяват, ако намерят да попасат даже тръне.

Докато ставаше това, вън се чу гълъчка и шум от камшик, който плющеше по гърба на някого.

Овчарят отиде към вратата да види какво има. Запъхтян пристигаше другарят му, върху когото бе яхнал, като на магаре, човек със златошита одежда, с чалма, украсена с диамант, с вид важен и строг. Той скочи от гърба на носача, втурна се в пещерата и падна на колене пред новороденото.

— Кой е тоя?

— Това е управителят на Ерусалим, комуто занесох новината — отговори овчарят, които донесе големеца.

— Какво те възнагради?

— Понеже накуцва с единия си крак, той, възрадван от новината и желаещ да получи изцерение за недъга си, възsedна ме и ме би с камшика си, за да го донеса по-бързо.

— Казах ти, приятелю, че при всяко велико събитие не може да не пострада някои невинен.

Овчарят, който донесе велможата, като видя магарето пред вратата, което ядеше тръните, ядоса се, грабна тоягата и почна да му нанася жестоки удари.

— Проклета твар! Ти ядеш тръните, които съм приготвил за огън, а аз изпълнявах твоята служба — да мъкна на гърба си управителя.

Магарето почна да се гърчи, да скача от болки и нададе ужасен рев.

В това време пристигнаха с камили вълхви и велможи, които придружаваха царе, дошли от изток, да се поклонят на току-що родения спасител.

Стражата, която ги придружаваше, пристъпи към входа, размаха камшици и почна да удря двамата овчари и магарето, които бяха пред входа.

— Отворете път, за да се поклоним на спасителя.

Овчарите уловиха магарето за повода и с бяг се отдалечиха на страна, а велемъдрите царе от изток се смяха от сърце на тяхното паническо бягство.

Като снеха тежките товари с подаръци, дошлите навлязоха вътре и паднаха пред спасителя да му се поклонят.

А битите и изгонени, като се хващаха за болните си меса, гледаха отдалече и трепереха.

— Кои се е родил, приятелю? — попита овчарят, който донесе управителя. — Спасителят на света.

— А какво спасение донесе на нас, когато в първия ден на неговото раждане изядохме боя! Виж, големците дойдоха с подкупи и присвоиха спасителя за себе си.

— Да, да, да... — потвърди с рев магарето, което стоеше настрана и се мъчеше да ближе изтръпналите си от тоягата меса.

ОНЕПРАВДАНИЯТ

Познавам един известен писател, славен и уважаван от самия себе си. Веднъж той благоволи да седне на нашата маса в кафенето. Направи ни снизходжение приятелско. И щом седна, захвана да разправя. Почна да разправя нещо за себе си. Той всяко за себе си е една интересна тема.

— Не може да се работи спокойно, господа — каза той. — Не може: от почитатели и от разни там всякакви любители на автографи, на литературни въпроси, на вестници и на разни жени психопатки, турнали си намерение непременно да се запознаят с тебе.

И съм принуден да се заключвам.

Заключи вратата, дай заповед за тишина в къщи и отвори съкровищницата на мисълта! Защото читателите чакат, искат, търсят по-ново, по-ново и по-ново от любимия автор.

От друга страна, животът непрекъснато навява теми, мисълта работи, трябва да се твори. Изпуснеш ли момента, пропада всичко во веки веков. Литературата губи.

Добре, но нахалството на хората е неизмеримо. Заключи се, ако щеш, в желязна каса, в ценноохранителницата на банката, пак ще те намерят.

Тия дни една тема е напращаля в главата ми — здраве му кажи. Заключих се тая сутрин здравата, пратих домашните из града и се възпретнах да пиша. В тишината вдъхновението лети на четворни крила.

Тъкмо натопих перото, звънецът на вратата: „дзън.“

— Ай, дявол да го вземе, рекох си. Но няма да ставам!

Подир малко пак — „дзън...“ Упорита работа. Пък и мене ме зяде любопитството да видя кой е. Ставам полека и надзъртам през ключалката. Гледам: голяма, къса шуба, над нея тълста мустаката глава и на главата висока кожена шапка, накривена геройски.

Непозната физиономия. Замълчах, не отворих.

Звъня господинът, звъня — не се обадих. Най-после чух стъпки.

— Спасен съм, рекох, отиде си.

И натапям аз още един път перото, докато не си е отишло и вдъхновението.

В това време виждам на прозореца отвън се показва въпросната шапка, след малко и тълстото червендалесто лице с подстригани мустаци и с черни гъсти вежди, теглени над само очите по права линия без прекъсване. Провинциален тип, всеизвестен провинциален тип, толкова много познат от най-новата българска история.

Тая историческа физиономия се усмихна дружески и нечистите пръсти на ръката му почукаха на прозореца. Изпърво се стреснах, но гледам — физиономия добряшка, простодушна.

— Видя ли как те намерих? — обади се той. — Е-е, от мене не можеш се укри. Аз отворих прозореца.

— Моля ви се, какво има?

— Няма нищо... Така, искам да те видя. Разбрах, че се криеш. От десет години само с шмекери имам работа. Познавам добре хората. Ти не отвори вратата, ама има и прозорец. Ето намерих и стълбичката.

И докато да кажа аз нещо, непознатият приятел се подпра с двете ръце на прозореца, повдигна се, провря главата си, изтъркули се като мече върху бюрото ми и разпръсна всички бележки по предстоящата ми работа.

— Знам те, чул съм те, дойдох да те видя — каза той, като скочи на пода и почна да разкопчава късата си, подплатена с овчи кожи шуба.

Нямаше какво. Ей богу, тази нахална натрапчивост ме подкупи и събуди моето писателско любопитство.

— Ето — рекох си, — една тема, която ми дойде през прозореца.

— Гори ми душата — захвана той. — Нямам спокойствие. Но преди да вляза в акция, рекох да се допитам и да изложа плана си на един голям мислител, познавач на живота и на человека... неутрален и авторитетен.

Аз съм депутат. Хубаво ме гледай ти мене. Аз играя важна роля в околията, на мене се дължат изборите в оня край, хора се избиха, невинни пострадаха. Турихме всяко на мястото му, унищожихме врага. Върху моите плещи се министри издигнаха. Аз пари харчих. И тия министри на мене скъпо ми струват. Колко пуйки и кокошки са ми изяли, колко баници и колко вино са изпили! Не е много евтина работа да си водач на народа... Но днес аз съм пренебрегнат и отхвърлен.

Мене ме лъгаха, че министър ще ме турят. И народът чакаше. Но други си уплетоха кошницата върху моя гръб, върху моето разорение. Не мога повече да стоя неутрален. Решен съм на борба! Непознатият приятел се наежи ужасно и скокна от стола.

— Кажи ми... ти авторитетен безпартиен познавач на хората и на человека, мислител, творец на духовни блага за целия български народ, без разлика! Кажи ми, нямам ли право и аз лично да допринеса нещо за въздигането на тая държава? Че ние какво сме, ние защо сме! Нима само като хайвани да вдигаме ръце? Че ние с тия ръце не можем ли и кормило да държим? За другите ли само трябва да работим? Аз там, който живея между народа, имам планове, разбирам нуждите му. Нима трябва да оставя други да го залъгват?

— Успокой се, приятелю, успокой се, не се нервирай — казах му меко аз, защото индивидът много се възбуди и с такова напрежение махаше ръце, като че се напъваше да излезе из кожата си.

— Няма да се успокоя. Искам да чуя какво ще ми кажеш ти.

— Не съм запознат с вашите работи. Чужд съм на всяка партийност.

— Тогава аз ще ти кажа. Стъпвам в борба. Отделям се и ще се боря. Като мене недоволници има още... Ще си подадем ръце. Стига тая гавра над нас! Ето ми изявленията.

Нервирианият гост почна да бърка в пазухата си и извади голям портфейл, пълен с банкноти.

Право да ви кажа, господа, светнаха ми очите, като ги видях. Той забележи това, усмихна се малко успокоен и рече незначително:

— Току-що получих сега заплатата. След това извади някаква изписана хартия и ми я подаде.

— Ето това нещо. Само не зная как да го нарека — декларация ли, позив ли, протест ли, какво там... Ти като писател научи ме! Писателят всякога трябва да бъде в помощ на народа.

— Манифест го наречи — рекох.

— Ха... видиш ли: „Манифест към всичко честно и безкористно в нашия живот“. Сега, моля, направи го тъй малко по писателски. Дай му по-висок стил и тури оgnени думи. Кажи нещо за Ботев и Левски! Може и за Хаджи Димитър. Аз искам народът да разбере що искаме ние, които носим върху плещите си министри и управляющи. Ние, пренебрегнатите и отхвърлените.

Нямаше какво да правя. Исках по-скоро да се отърва, взех ръкописа, прегледах го, поправих го, турнах му някоя и друга запетайка и му го върнах.

— Благодаря — рече той, — няма да забравя. Аз пак ще имам работа до тебе. Ако борбата се увенчае с успех, може и някоя биографийка да ми напишеш... Тя ще се харчи много, печалби ще имаш. А сега сбогом. Благодаря ти. Значи, манифест да го нарека?

— Манифест, манифест... Желая ти успех в борбата.

ИВАН СЕЛСКИЯТ

Има на света хора, без които колелото на живота не би вървяло правилно. Не е тук думата за големите хора — за царе, за министри, за началници, за прочие, без съществуването на които не би имало никакъв предмет по история в училищата и цветистата ежедневна преса би била нещо непознато.

Тук въпросът не е за предопределените хора, които градят световната история, а за прости, неизвестни, незаписани никъде имена. Изгубени из човешкия мравуняк, хорица по земята, на които ние не даваме никакво значение, но без които, все пак, колелото на живота не би вървяло правилно.

Те не са герои, не са мъченици, нито на идеите, нито на труда, нито на науката. Те са просто живи роботи, които чакат да натиснеш само копчето — и ето че са осъществени желани или нежелани събития, които, наредени хронологически, ние наричаме колелото на живота.

В наше село това колело на живота, въпреки дълбоката кал, в която е затънало открай време, върви съвсем правилно.

Върви съвсем правилно, повтарям, защото си имаме необходимия човек, който справедливо е наречен Иван Селският. Иван Селският не работи, не оре, не жъне, не копае и пак щастливо си живее нахранен, напоен. Работят, орат, жънат и копаят жената и децата му, а той по цял ден мъкне високата си суха фигура от кръчма на кръчма, стои на припек в общината и се мярка някъде, где съвсем не му е мястото.

Често ще го видите да гони децата около селската чешма, да влиза в някои двор, да дразни кучетата, или в някоя къща, за да си запали цигарата.

Понякога, когато съвсем не знае какво да прави, той се отбива в училището, да поговори с учителите, да погледа картата, да повърти глобуса и да раздрънка скелета, доставен за научна цел.

Този скелет се вижда много смешен на Иван Селският и той винаги го гледа с философически размишления.

— Дали е на богат, или на сиромах? — пита той учителите и сам си отговаря:

— Трябва на сиромах да е. Богат човек няма да приеме да го варят и да му нанизват кокалите на тел.

И като раздрънка ръцете му, Иван се киска весело, а малките му черни очи се кривят като мишки в гнездото си под клепачите.

Често Иван се шляе безцелно из улиците, прозява се и се чуди какво да прави.

Иван нищо не прави, но всички го обичат, защото е добър, защото е весел, защото е услужлив и защото е беден. По липите му отъркани потури са налепени кръпка до кръпка, късото му кожухче е нацепено и из цепнатините изскочила вълна. Тъмното му селско лице е брадясало, коженият му каскет е спечен, но Иван на външността не обръща внимание. Иван Селският с всички е добър, с всички е приятел. С всички партии, с всички кметове, бивши и настоящи, с попа, с чорбаджията, с пъдаря, с всички, живущи в селото, и с тия, които по една или друга причина са вън от него и се намират в затвора.

Такъв е Иван Селският. Но защо е толкова необходим, за да върви правилно колелото на живота?

Защото е всяко на поста си, защото е той, защото е Иван.

Чуе се например, в село ще дойде опозиционен агитатор. Кметът вика Иван, пошепне му нещо. Иван събере децата си и децата от махалата, разправи им нещо, раздаде им тенекии, тепсии, бакърени сахани, нареди ги зад някой плет на главната улица и чака. Щом се зададе агитаторът, Иван дава знак и сам удря най-напред три пъти най-голямото тенеке, което е негово собствено. Децата започват и се вдигне небивала дрънканица. Чукат децата непрекъснато, силно, колкото могат, а Иван от време на време извиква:

— У-у-у. Ууу! Не щем ви! Не щем ви!

Одюдюкан и освиркан, агитаторът се качи на автомобила и дим да го няма.

Друг път ще дойде, да кажем, правителствен човек. Опозицията намира Иван. Иван събира пак децата. Скрият се с тенекетата, издюдюкат, изтропат, изсвиркат и пак засрамят човека. Почнат разследвания.

— Кой направи това?

— Не знам.

Викат тоя:

— Не знам.

Викат друг:

— Не знам.

Трети.

— Не знам.

Никой не изказва Иван, защото Иван на всички трябва.

Иван и за общото благо се грижи.

Селото имаше спор за мера със съседното село. Заведе се дело. Отлага се, протака се, влачи се. Най-после окръжният съд трябваше да дойде на самото място да види, да изучи, да реши.

През нощта срещу фаталния ден Иван ходи по околните села с каруца да събере лъжесвидетелите. Като се върна, тръгна от къща на къща.

— Слушайте, хей, утре пристигат съдиите. Да излезем да ги срещнем. Всички да излезем — жени, деца, котки, кучета. Всички да облечете най-дрипавото, най-скъсаното, каквото имате... Нека ни видят сиромашията, па нека съдят кому е потребно спорното.

На другия ден, когато пристигнаха съдиите и адвокатите, посрещна ги цялото село. Доплака се на съдиите, като видяха жалната картина. То не бяха селяни, не бяха данъкоплатци, а просяци. Всичко тънеше в дрипи, мръсни, кални, жалки.

— Изгубен народ, одрипавял, потънал в мизерия! Български граждани ли са това, или нещастници прокажени?

Като слязоха съдиите от автомобила, жените се нахвърлиха в праха пред краката им, завиха, заридаха сърцераздирателно.

Трогнаха се съдиите, адвокатите дори се трогнаха, а защитникът на Ивановото село с разплакан глас протегна ръка към съдиите и извика към селяните:

— Не се отчайвайте, нещастни братя! Жив е бог. Има правда... Е, разбира се, нашите спечелиха делото. Спечелиха го благодарение на Иван Селският.

Иван не оре, не копае. Неговите работи са обществени работи.

Ето защо такива като Иван са необходими, за да върви правилно колелото на живота.

ОБВИНИЕМИЙ, СТАНЕТЕ!

След изслушване на свидетелите, на експертите-лекари, след многобройните въпроси на прокурора и защитата председателят на съда се обърна към подсъдимия с тържествен глас:

— Обвиняемий, пристъпете по-близко и ни разправете всичко по това, което сте извършили. Именно, защо запалвахте систематически почти всички столични кинотеатри, кое ви подбуди към това и каква цел преследвахте?

Многобройната публика, която пълнеше голямата зала на Военния клуб, дето се разглеждаше този сензационен процес, се раздвижи. Някои се надигнаха да видят по-добре страшния подпалвач.

Пред съда застана обвиняемият, мъж на около четиридесет и пет години, среден ръст, с приятно интелигентно лице, с умни очи, прилично облечен, с непринудени обноски и заговори с глас мек, приятен, естествен, сърдечно и без театралност.

— Господа съдии — започна той, — макар че всички свидетелски показания са против мене, аз благодаря сърдечно на свидетелите за тяхното желание да блесне самата истина. Благодаря също на господа лекарите експерти, че не ме изкараха нито луд, нито маниак, нито някакъв ненормален тип, за какъвто ме взе пресата ѝ общественото мнение.

Аз съм българин, здрав, от здрави родители, честен гражданин, добър баща, верен служител на държавата като чиновник. Не пия, не пуша. Ако стоя днес пред вас като престъпник, причината за това са именно тия ми качества. Владея напълно разума си.

Живеех мирно и спокойно в семейството си. Поддържахме се с моята скромна заплата, Откъсвах от залъка си за доброто на децата си, да ги възпитам, да ги изучавам. Но дойде нещо силно като съдбата, което наруши спокойствието ми и измени нормалното течение на дните, наруши идилията и обърна всичко с главата надолу.

Кое нещо бе това, господа съдии? Измяна? Любов? Подозрение? Ревност? — Не. В моето семейство се вмъкнаха кинематографите и

запалиха къщата ми. И децата, и жената ги завладя демона на филмовата страсть, ако може така да се каже. И изведнъж от къщата ми изчезнаха нашите интимни и сладки грижи за градинката, за летните разходки, за къщната наредба, за сладкото, за гозбите, за малките домашни празници. Изчезнаха разговорите за семейните спомени, за децата, за хубавите книги, за дребните и любопитни събития из живота на всекиго от нас, мечтите за бъдещето на децата, сладките надежди за по-добри дни веселите и мили обеди и вечери...

Вместо всичко това, което ни сдружаваше и сближаваше, което ни свързваше и ни правеше единни и щастливи, в моя дом се въззари кинематографът с неговите сензации, с неговите чудесии, с неговите велики звезди и киноартисти, с неговите сладострастни любовни приключения, страшни престъпления, с неговата велика универсалност, която ни разедини, разпръсна, разкъса и преобрази, без да ни издигне, без да ни направи по-съвършени, по-добри, по-културни, по-човечни.

В сърцата на моите домашни се разпали едно странно любопитство, което кипеше и ревеше всяко жално, всяко алчно и никога неудовлетворено.

Кино, кино и кино! Това бяха думите, които се преплитаха, повтаряха и заменяха всичко, което знаеха и досега, Жена ми и дъщеря ми почнаха да тичат от театър на театър, ввесени, застрастени, недояли, недоспали, оставяха ежедневните си работи несвършени и се връздаха възбудени, никак странно щастливи и унесе ни, но не носеха в душата си друго освен едно огромно нищо.

Нещата добиха други наименования. Котката беше наречена Ани Ондра, кучето, моето ловджийско куче Мечо, бе наречено Рамон Новаро, канарчето Хозе Мохика.

Дъщеря ми откри, че прилича на Рита Сакето, жена ми — на Хени Портен, Малкия ми син нарекоха Джеки Куган.

Въпросите, които ги събуждаха сутрин, бяха: Какво дават днес? С кой артист? Коя артистка? Ах, тя е чудесна! Да идем, непременно да идем!

И знаете ли с какви мили, нежни и трогателни думи искаха от мене пари... Аз, човек по природа добър, като имах, не отказвах, желаейки да им доставя удоволствие. Но когато нямах, върху мене се изсипваха цял куп обиди, които ме унижаваха и оскърбяваха.

— Ти мъж ли си? Вечно без пари. Не правиш никакви жертви за едно нищо и никакво удоволствие на жена си. Затворил си ме в къщи, нищо да не видя, нищо да не чуя. Я гледай хорските мъже. Жените им облечени, всичко оставили на слугите си, а че ходят, където си искат. Живеят модерно. Сега така се живее, А ти, тиран и, старомоден човек, си ни откъснал от света.

— Нямам пари, бе жено... — гузно се оправдавам аз — нямам.

— Ако си мъж, намери! Който обича жена си, той ще намери пари...

И намери жена ми никакви приятели, никакви познати, роднини, за които не бях и чувал, да ѝ носят билети грatisи. Имали близки в театрите. Може би тия господа ги купуваха.

Дъщеря ми, кой знае по какъв астрологически начин, изнамири никакви братовчеди (всеки човек, разбира се, е братовчед па някого) и почна да ходи с тях, щастлива, прещастлива. Майка ѝ, която по-рано държеше за нейното възпитание и поведение, сега не виждаше нищо. Малко ли такива работи се случват? Жivotът пред очите на жена ми вече почна да се вижда като на филм. Тя всичко оправдаваше, всичко намираше за нормално — и злото, и доброто.

И аз, господа съдии, видях, че всичко, което бях съградил, рухна, че останах в семейството си като чужденец, и в душата ми кипна възмущение срещу това дяволско изобретение, което преобразява и разваля семействата. Защото не само моето беше заразено.

Тогава рекох да се боря срещу това зло. Написах статия, горчива и смела, против кинематографите. Ни-кой вестник не иска да я помести. Щели, казваха ми по редакциите, да изгубят скъпо плащаните обявления за филмите.

Напечатаха я в един седмичен лист. Че като ме юрнаха — остави жена ми и дъщеря ми, — срещу мене се нахвърляха писатели, писателчета, разни известни и неизвестни авторитети. Съсипаха ме.

Тогава, за да обърна внимание върху злото, което сполетя света, за да изкажа протеста си срещу унищожителите на семейството ми, за да предизвикам света да се заинтересува, аз реших да запала и изгоря всички кинематографи и го извърших с чиста съвест и съзнание, че правя добро на хората.

Сега, ако искате, обесете ме.

Човекът свърши. Съдът се оттегли на съвещание.

СПОЛУЧЛИВ ЛОВ

На ханчето край шосето един по един пристигнаха тримата другари ловци, уморени, съсипани. И за голяма жалост, никой нищо не носеше. Кучетата, омърлушени и разочаровани, вървяха след господарите си посрамени, с подбити крака и някакви нерадостни и подигравателни мисли се четяха в животинските им очи, От ранни зори още ловците пуснаха кучетата в рядката ниска кория, която покриваше върхове и долини докъде ти око види, и гърмяха цял ден. Клявканията на кучетата не спираха. Пръснати из гората, далече един от друг, като чуха гърмежите и тревожния лай на гончетата, всеки мислеше, че днес ще падне богат лов.

Добре, ама ловът е до късмет. А днешка късметът беше лош. Зла среща и туйто! Никой нищо не удари, а зайци из всеки храст изскачаха.

Денят мина, свечеряваше се. Пасмурното есенно небе се избистряше, автомобилът ги чакаше пред ханчето да тръгват и те се събраха невесели и недоволни.

Насядали около масата под салкъма пред вратата на ханчето, те водеха откъслечен разговор, без всяко оживление:

— Днес не вървеше... Изгърмях си патроните. Раниш го проклетия му заек, повлече си краката, забута се в храсталака и го няма никакъв. Наоколо само кръв, а заекът в земята потънал.

— Ами аз, ами аз! А бе падна на сред полянката, като гръмнах, падна и не мръдна. Отивам да го взема, той — хоп — от ръцете ми избяга. Проклетия! Тая сутрин викам на жената:

— Не ме изпращай. Като тръгна на лов, не ме изпращай. — А тя мъкна чехлите си чак до пътната врата.

— Аз пък нали живея към семинарията. Щом излязох на пътя, насреща ми поп. Конференция ли, какво ли имат. Тая седмица махалата пълна с попове.

— И мене зла среща ме сполетя. Като тръгнах, на един прозорец насреща най-мързеливата комшийка, станала като никога в пет часа, пуха нещо с метлата и щом ме видя: „На добър час, на добър час!“

Умрях от яд. Жена, пък отгоре с метла в ръка! Идеше ми да вдигна пушката и на място да я оставя.

В това време се зададе Жълтата брада, четвъртият от компанията.

Той едва мъкнеше корема си, цял изпотен. Разкопчаната му риза беше се лепнала на тялото му, а ловджийската му шапка, на която стърчеше някакво перо от сокол, едва се крепеше на тила. Той изгледа другарите си, поспря се, ухили се и като вдигна ръка, в която държеше едър заек, залюшка го насам-натам.

Другарите му, като го видяха, наскачаха с похвални възгласи, ала завистта прониза сърцата им.

— Е, измъчи ме да го нося, проклетия му заек. Та покрай него изпуснах още два-три — каза Жълтата брада, като дойде при другарите си и тръшна заека на земята.

Кучетата, които лежаха под масата, станаха лениво, подушиха го, погледнаха господарите си и пак легнаха под масата.

Жълтата брада седна при другарите си, поръча си една бира и попита тържествуващ:

— Какво направихте? Много пушки хвърлихте! Трябва да сте напълнили автомобила със зайци.

— Нищо, нищо, драги — почти едногласно се обадиха другарите му. — Нищо...

— Хайде де! Пък много гърмяхте?

— Гърмяхме напразно... Каква беше тая проклета среща — не знам.

— Пък аз, като се разделихме — почна да разправя Жълтата брада, — излязох хей там горе, има една широка полянка. Още незастанал, и кучето кляфна. Срещу мене изскочи заек. Вдигам пушката, стрелях му — не улучих, отиде си жив и здрав. Кучето се сбърка от гърмежа и му изгуби дирите. Чаках, чаках, нищо няма. Слязох тогава из едно деренце. Хубаво място е тука, рекох си, не е без заек. Таман това си помислих и хоп един изпод краката ми. Запалих пушката — дааан, а заекът сви уши и дим да го няма... Рекох — патроните ми са слаби. Бръкнах в раницата, извадих други. Миналата година ги пълних с италиански барут. Напълних пак пушката. Напълних я, ама ме яд, та се късам. Викам кучето, викам, и то някъде пощуряло. Най-после чух наблизо гласа му: кяф-каф, кяф-кяф.

Пришумяха храстите около мене, гледам, изскочи един, още един, още един, три от едно място. Вдигам аз пушката и с едно наполеоновско спокойствие стрелям на последния — видях, падна, стрелям тогава и на другия — той повлече задница, привръска и потъна в храстите. Взех аз убития, повиках кучето да търсим ранения. Жълтата брада прекъсна приказката си и надигна бирата.

В това време из храстите зад пътя изскокна един окъсан селяк, обрамчил стара пушка, размахващ заек в ръце. Той дойде при компанията и се обърна към Жълтата брада:

— Слушай, господине, ха земи и тоя. За него няма да ти взема като за оня, гдето ти го дадох. Ще ти го дам по-евтино — за петдесет лева. Вземи и него.

ГРЕШКА

Госпожа Дена заедно с приятелката си госпожа Савка бяха дошли да направят някоя и друга баня на тия прочути лековити извори. Сами мъжете им ги доведоха и настаниха в най-хубавия хотел, оставиха ги и отидоха в града да си гледат работата.

Двете добри и верни приятелки живееха неразделно. Стайте в хотела бяха една до друга, а и болките, които церяха, бяха едни и същи: малко киселини в стомаха и малко ревматизъм в краката.

И двете бяха по на тридесет и пет години, запазени, охранени, каквото са всички жени на богати хора, които живеят охолно в провинцията, без грижи и без нерви.

Само че госпожа Дена беше малко нещо ревнива. Тя подозираше мъжка си, следеше го и от това често произлизаха необходимите домашни скандали, които свършваха примирително и без всякакви сериозни последствия.

На баните, далече от него, червеят на ревнивостта я пак зяде и въображението ѝ почна да работи. Към края на седмицата тя вече сериозно се замъчи, не можа да се стърпи, ами телеграфира на мъжка си да дойде, като му определи днешния ден.

Сигурна, че той ще пристигне, тя отиде привечер на гарата, която беше два километра далече от баните, да го чака.

Мъжът ѝ обаче не пристигна и тя се върна разстроена и вечеря без апетит. Прибра се рано в стаята си, разсьблече се бързо и си легна.

Все пак тя не изгуби надежда.

— Навярно той ще дойде с нощния влак.

Навън заваля дъжд, засвятка се, загърмя и едри капки почнаха да шибат през отворения прозорец.

Госпожа Дена стана, притвори прозореца, закачи на него дебелото одеяло, което употребяваше за завеса, напипа кревата в тъмното и пак легна. Дъждът навън се укроти и започна тихо и монотонно да шуми, водната тръба зatanаника, пригласи ѝ и

тенекиената настилка на балкончето. Госпожа Дена се унесе, обърна се един-два пъти, чистата ѝ душа се успокои и тя заспа.

На вратата леко се почука. Госпожа Дена се просъни и се ослуша. Дъждът продължаваше се така приспивателно да шуми, а в стаята беше непрогледна тъмнина.

Госпожа Дена се обърна и склопи очи да продължи съня си, но се почука пак.

Почука се на нейната врата.

— Кой е? — попита тя малко изплашена, малко зарадвана.

— Аз съм... Отвори ми!

— А, ти ли си, ти ли си... Почекай.

Госпожа Дена се изсули от кревата и без да пали лампата, упъти се към вратата, завъртя ключа и отвори.

— Пропуснах първия трен — заговори мъжът, — имах работа, затова взех вечерния.

Чу се шум на няколко целувки.

— С какво нетърпение те чаках — заговори госпожа Дена, като го прехвани през кръста. — Днес ходих на гарата да те срещам.

— Запали лампата — каза високо мъжът.

— Пшът! Тихо! — каза съвсем полека госпожа Дена и потърси с ръка да запуши устата му. — Приказвай полека, ще събудим хората. През тия тънки стени се чува ужасно. Не мож да кихнеш просто.

— Да запалим лампата — рече шепнешком мъжът.

— Няма нужда. От светлото ще се разсъня. Ето стола, — привлече пипнешком тя един стол. Остави си дрехите на него и легни. Ти си съвсем сух.

— Дойдох от гарата с автомобил.

Госпожа Дена се шибна пак в леглото и пружината заскърца под нейното дебеличко тяло.

Мъжът засумтя, запъшка и в тъмнината се чуваше как той едно по едно сваля дрехите си и ги слага върху стола.

— Колко е часът? — попита Дена.

— Навярно към един.

— У-у!

— Имаше закъснение...

— Е, нали все пак дойде. Инак щях много да се сърдя.

— Няма що да се сърдиш — каза мъжът.

— Съблече ли се?

— Да.

— Ето ти нощницата, бях я турила под възглавницата.

Мъжът криво-ляво навлече нощницата и се вмъкна в леглото.

Дъждът продължаваше да шуми навън. — Да отворя прозореца — рече мъжът.

— А, не. Влажно е, пък аз като че съм настинала. Какъв човек си, брей — забрави ме. Остави ме тука не се обади да попиташ как съм, що съм.

— Не си кой знае къде попаднала.

— Да, да, знам те аз. Ти навярно пак с она... Тя нарочно не отиде на курорт. Знаеше, че ще бъдеш сам.

— Не ти ли омръзна тая глупава история? Двамата почнаха шепнешком да се карат.

— Да, да... не ми е омръзнала. Знам, че ти сигурно си се срещал с нея.

— Ни дъха ѝ съм помирисал.

— Знам, знам... Да не мислиш, че не знам! Ти ако беше мислил за мене... щеше да се обадиш. Аз всичко ще науча.

— Я стига си дрънкала глупости. По-добре кажи ми как си с ревматизма.

— Малко те интересува моя ревматизъм. Мъжът просумтя нещо сърдито и с висок глас. Госпожа Дена му запуши устата. И те пак шепнешком почнаха да се карат.

По едно време мъжът протегна ръка и я прекара по целия ѝ гръб върху нощницата.

— Ти май си понадебеляла — нежно рече той.

— А-а, да — цяло кило съм отслабнала.

Тя се притисна към него и в тъмнината се чу лекият шум на общопризнатите и извехтели от употребление семейни целувки.

Кавгата престана и след четвърт час двамата заспаха тихо и спокойно, унесени от кроткия дъжд, който тихо шумеше навън.

На сутринта тропот от тежка кола раздруса зданието. Двамата се пробудиха отведнъж. В стаята беше влезнала дрезгавината на утрото.

Госпожа Дена се надигна и пресегна през мъжа си да дръпне одеялото от прозореца.

Отведнъж тя извика ужасена.

До нея лежеше, обърнат на другата страна, мъжът на нейната приятелка госпожа Савка!

— Никола — едвам произнесе тя, — какво търсиш тук?

Никола скочи също ужасен, по нощница, и почна бързо да се облича. Той няколко време не можа да каже нищо, а като побъркан разкопчаваше и закопчаваше ризата, жилетката, палтото. След като завърза обущата си, той се изправи блед като стена и проговори:

— Каква стана тя...

— Ах, боже, ах, боже — закърши ръце под завивката госпожа Дена, ужасена и отчаяна. — Ами сега, ами сега?

— Е, че тази стая нали беше на жена ми? Аз тук я оставих...

— Е, да, ама ние ги разменихме. Тя не искаше балкона. Духало ѝ от вратата... Ами сега?

— Мълчание, мълчание... мълчание — зашепна господин Никола, като движеше двете си ръце, като че дирижира оркестър.

Лицето му изглеждаше несъвместимо с околната обстановка, като тамбура, закачена в кухня.

— Грешка, грешка — повтори няколко пъти той ѝ се измъкна тихо в коридора.

ТУБЕРКОЛОЗА

Чета по вестниците разни работи за туберкулоза и тръпна от страх. Тия дни прочетох пак една статийка по тоя въпрос, духовито озаглавена: „Нашите отношения към туберкулозата“. И там се същите страховти. Нищо утешително. За да можем сравнително да се спасим от тоя враг на човечеството, трябва да водим непрекъсната война с най-страшните предизвикатели на тая болест: мизерията и невежеството.

Мизерията и невежеството! Тук вече у мене се поражда типичното българско съмнение в това едно гласно твърдение на лекари, общественици и въобщественици. Защото, право да си кажа, всеки ден срещам разни мизерни и невежи личности, които, слава богу, се радват на цветуще здраве и нямат никакъв страх от бича на човечеството. Като размишлявам, дохождам даже до противно на науката твърдение и наблюдавайки живота, убеждавам се, че колкото по-мизерна и по невежа се явява една личност, толкова по-здравословно се чувствува и здраво поколение ражда.

Тъй щото не е само мизерията и невежеството причина за разпространение на тоя ужасен бич на човечеството. Има и други причини, които науката е длъжна да изследва и изучи и които досега е пренебрегвала.

За пример ще ви разкажа една история, кратка и неинтересна може би, но жална и поучителна.

Всички си спомняме за хубавата, прекрасната и добрата Надя Сарачова, учителка по математика в местната девическа гимназия. Тя беше очарователна, учена душа, свършила в Германия с отличие и с голяма мъка, защото беше дъщеря на беден чиновник, с многочислено семейство. Дарбите, които от малка прояви по математическите предмети, накараха баща ѝ да не жали мило и драго за нея, за да я изучи. Надя оправда надеждите му и завърши блъскаво, върна се и веднага биде назначена за учителка.

Наскоро баща ѝ се помина и семейството му остана на ръцете на Надя, като най-възрастна от децата му.

Надя беше здрава, енергична, жизнерадостна. Тя не се уплаши от постигналото я нещастие и се зае здравата за работа и за възпитанието на малките си братя и сестрички.

Тя бе богинята на училището. Колегите я обичаха, уважаваха и даже изпитваха известен страх от нея, защото в нея говореше чувството на справедливост и любов към истината, качества, които възбуджат страх у по-скромните души. Ученичките също я обичаха и уважаваха. Тя не обичаше лицемерието и глезенето. Опитаха се някои тъй, както пред другите учителки, да ѝ поднасят цветенца, подаръци, но тя така сериозно ги смъмра, че навярно още помнят.

В един от класовете имаше едно особено момиченце, хубавичко, миличко, но разгледено до нетърпимост. Баща му беше богат човек и виден партизанин. Туй момиче се казваше Лалка, умалително Лаленце.

Не зная какво представляваше това галено момиченце, но то беше любимка на всички учители и учителки и те спомогнаха още повече да се разглези.

И полека-лека престана Лаленцето да се покорява, да слуша, да се учи. То беше така мило и хубаво, от такава видна фамилия, че всичко му се прощаваше и тъй по симпатия учителите вместо двойки пишеха му петорки и Лаленцето минаваше от клас в клас спокойничко, лекичко, мирничко и родителите му се радваха и се отблагодаряваха на добрите учители, както можеха. Учителката Надя, още нова, непосветена твърде във вътрешния и интимния живот на поверената гимназия, водена от чувство на справедливост, като изпита веднъж Лаленцето по дадения урок, остана учудена:

— Че вие, госпожице, как сте минавали досега? Вие нищо не знаете! Пиша ви двойка и ви съветвам да се потрудите и я поправите, иначе ще повтаряте класа.

Лаленцето захвърли сърдито тебешира, тупна нервно с крак, разплака се и седна.

— Никога не съм получавала двойка — каза тя. Вие за пръв път ми пишете... Ще обадя на татко ми.

— Добре е да му обадите, госпожице. Това ще бъде във ваша полза — рече кротко учителката и излезе от клас, понеже звънецът беше ударил за междуучасие.

На другия ден директорът повика Надя Сарачова. В дирекцията на директорското канапе седеше дебел господин с шапка на главата, с червено лице, суров и страшен. До него при бюрото стоеше прав директорът.

— Вие ли сте госпожица Сарачова, гдето вчера сте писали двойка на дъщеря ми и сте разстроили детето ми?

— Коя е вашата дъщеря? — запита Надя Сарачова и някакви студени тръпки я полазиха.

— Лала Дринска — почна директорът.

— Вие нейния баща ли сте, господине? Жал ми е за момичето, по какво да правя, тя абсолютно нищо не знае...

— Абсолютно нищо не знае? А вие абсолютно всичко знаете — каза иронично бащата.

— Аз изпълнявам дълга си.

— Още сега, веднага, ще ѝ поправите бележката!

— Ще я вдигна втори път и ако отговори...

— Няма втори път! Ще ѝ поправите бележката! Учителката излезе съкрушена и обидена. Какво нахалство! Тя не намрази момичето, както обикновено става при подобен случай. Тя продължаваше да го съветва и да го изпитва, но Лаленцето не знаеше нищо и всеки път получаваше двойка.

Наскоро падна кабинетът. Дойде ново правителство. Министър на просветата стана бащата на Лаленцето. Скоро той повика Надя Сарачова в министерството.

— Познавате ли ме, госпожице? — запита я грубо той.

— Да, господин министре.

— Защо не поправите бележката на дъщеря ми?

— Защото тя нищо не знае...

— Идете си веднага в училището и поправете бележката на дъщеря ми. Ще ѝ пишете шест, инак ви уволнявам!

Краката на учителката се подкосиха. Тя не можеше да отиде до училището, а едва се затътра до дома и легна болна. И не се вдигна вече.

След три месеца Надя Сарачова почина от скоротечна туберкулоза.

Искам да кажа, че не само мизерията и невежеството са причина на туберкулозата.

СЛЕД ДВАДЕСЕТ ГОДИНИ

За голямата ловджийска вечеринка, която щеше да стане на 4 декември 1952 година, се правеха усиленi приготовления. Тя обещаваше да бъде единствена по своята особеност. На нея щеше да се разиграва лотария на последните останали екземпляри от полезния дивеч в отечеството, за избиването на които бяха поканени всички сдружени ловци.

Мястото на останалите последни живи екземпляри от едрия дивеч — един елен и един сръндак — се знаеше и избиването им стана лесно. Търсеше се само заек. Но след три месеца търсене от специална комисия и от всички дружества из царството най-после последният екземпляр се намери някъде в Родопите.

За желающи ловци да го преследват министерството на железните отпусна тренове и безплатен превоз. За съжаление ловците не се отзоваха с голяма готовност.

От шестдесет хиляди членове, които броеше съюзът, взеха участие само двадесет и пет хиляди души. Значи, по-малко от половината. Тия двадесет и пет хиляди души се явиха всички с по сто патрона в раницата точно на уречения ден и час. След тридневно търсене, през което проявиха примерна дисциплина и като изстреляха двесте и петдесет хиляди патрона, сполучиха да убият последния потомък на заешката раса у нас.

За всичко това се състави специален протокол, в края на който се изказа пожелание, щото българското правителство и специално министерството на народното стопанство да подеме развъждането на полезния дивеч, унищожен от съзнателните български ловци. Подобна резолюция се взе и в следния ловен конгрес. Министерството на народното стопанство се вслушва в гласа на хилядната организация и назначи десеточленен комитет от видни представители на ловното съсловие, деятели, писатели, общественици и въобщественици, който да проучи условията, местностите и начините, по които може да се осъществи това народно дело. На тоя комитет се отпуснаха безотчетно

десет милиона лева за изучаване, командировки, заседания, пътни, дневни и прочие.

И животът като че ли се подобри, защото народът почувствува, че пулсът на родолюбивите сърца в нашата малка, но хубава родина, не е престанал да бие.

И ето че рано през пролетта на 1954 година вестниците съобщиха, че комитетът за развъждане полезен дивеч в България е доставил от Сибир за разплод един чифт зайци, като подарък от съветското правителство. Комитетът насъкоро щял да съобщи мястото, дето тази щастлива двойка ще бъде пусната за размножаване. Ловците от разни области предявиха спор, но правителството със закон-наредба уреди въпроса, като реши зайците да се пуснат в народния парк Витоша.

Тогава се създаде подробна и обширна програма за тържеството, в уреждането на която освен комитетът взе участие и управата на ловния съюз.

На уречения ден на означеното място, което беше близо до село Симеоново, се нареди официалният свят, между който личеха чуждестранните представители, делегат от страна па царя, министрите с госпожите си, областните управители, председателите на всички ловни дружества, кметовете от всички градове и пр., и пр.

Освен официалните лица тука беше се стекъл и маса свят. Ловци с тържествующи лица и умилени очи, професори по естествознание бяха довели студентите. Учителите от всички столични училища бяха довели учениците — младите поколения да видят с очите си жив заек, за който бяха чували от дедите си и бащите си. Касапското и готварското съсловие бяха дошли със знамената си. Журналисти, фотографи, гастрономи, агрономи, маса учен свят се тикаше да заеме по-добро място.

Публиката се тълпеше, чакаше, движеше и шумеше. Интересът и любопитството растяха от минута на минута. Около старите ловци се трупаха любознателни младежи и със зяпнали уста слушаха разни истории за заека и за лова.

Чрез няколко високоговорители се съобщаваше на публиката да пази тишина, защото, ако животните при пускането им се уплашат, могат да избягат обратно в Сибир.

Нетърпението на публиката порасна, защото определеният час на пускането отдавна беше минал, а комитетът го нямаше. Чуваха се негодувавши протести. Между публиката стояха постови стражари с камшици. Високоговорителят на няколко пъти апелира за спокойствие.

Най-после десеточленният комитет пристигна с луксозен автомобил. Членовете му бяха с цилиндри, с гърди, увенчани с ордени, с доволни лица.

Навалицата отстъпи и им даде път с нескончаемо ура.

Комитетът се качи на специално пригответа трибуна и председателят даде с ръка знак, че ще говори. Настана тишина.

— Господа министри, господа чуждестранни представители, господа официални представители от цяла България, драги ловци и уважаеми госпожи и господи, пущането на зайците не може да стане днес по няколко причини. Първо — комитетът бе забравил да опита вкуса на месото им и едвам вчера, като се сети, че това е едно от важните пропущания за нашата цел, реши да ги изяде, което и направи. Въпросните зайци, които бяха сгответи по два начина, задушено и попска яхния, действително излязоха вкусни. Само че имат един недостатък, мъчно увират. Това се дължи на обстоятелството, че в Сибир те са живели при много ниска температура.

За всичко това комитетът състави протокол.

Второ — комитетът реши да поисква от почитаемото правителство нов кредит от 10 miliona лева, за да направи проучвания на друга раса от заешката порода, която да има същия вкус, но да увира по-лесно.

Трето...

— Стига! Стига! — чуха се гласове. — Вярно! Вярно! — чуха се аплодиращи възгласи. Публиката почна да се разотива с нови надежди.

НАЙ-ЧЕСТНИТЕ

Дойде новият кмет в село, посрещнаха го селяните с нови надежди и с радост, защото селото им става голяма община.

Настана оживление и сладко възбуждение обзе душите. А между двамата кръчмари, които кръвно се ненавиждаха поради това, че всеки от тях бе водач на едно крилце от разцепената партия, сега се появи благородно съревнование. Въпросът беше кой да привлече новия кмет. За целта, тайно един от други, те доставиха по една бъчва хубаво винце, по една дамаджанка кюстендилска сливовица, почистиха кръчмите, свалиха от стените партийните календари и почнаха да пушкат привлекателни интриги.

Добре, но новият кмет излезе въздържател. Освен това забрани на въздържателите в общината да влизат в кръчмите, за да не действуват по тоя начин развращащи на духовете.

Отчаяни, кръчмарите насипаха вода във виното и всичко тръгна тъй, както си беше досега.

Кметът обаче не забрави да направи посещение на добрите кръчмари.

Най-напред кметът отиде при бае Иван, който в няколко деня тъй беше се преобразил, че дори и фирмата на кръчмата беше променил. Звучното име „Света цепеница“ беше заличено и върху него с бяла боя бе написано „Братско съгласие“.

— Бае Иване — рече кметът, — дойдох да си поговорим. Ти, каже, толко и толко години си кръчмар, толко и толко години си кметувал, вярвам, че добре познаваш хората в село. Посочи ми двама-трима най-честни, най-почтени, които ми са необходими за съвет и съдействие.

Бае Иван се позамисли:

- Как да ти кажа, господин кмете! Труден въпрос...
- Защо, бе бай Иване?
- А че, защо де...
- Нека си говорим откровено.

— А бе откровено, откровено, ама... Тука у това село всички сме честни. И аз съм честен, ако е до честност. Само че ме обвиниха като общественик.

— Какъв общественик?

— Злоупотребил съм уж в битността си на кмет обществени суми. И в затвора лежах... Честно си излежах три години. Партизански работи! И падежът на граждансите ми права изтече и сега съм пак право-способен, А пък за други нека два-три дни помисля...

Кметът стана и отиде у другия кръчмар, бае Стоян. Фирмата на неговата кръчма по-рано беше „Смърт на противника“, сега беше я подновил цялата. С големи букви, на голяма тенекия пишеше: „Кръчмарница «Кротост и смирение»“.

— Бае Стояне — рече кметът, — ида да се поразговорим. Толко и толко години си кръчмарувал, толко и толко години си кметувал, значи, познаваш добре хората от селото. Посочи ми двама-трима най-честни, най-почтени, които ми са необходими за съвет и съдействие. Бае Стоян се почеса по врата.

— Честни и почтени ли! От мен по-честен и по-почтен в това село няма. Е, грешил съм, кой човек е безгрешен, но съм си изкупил греховете триждевет пъти... Две години в затвора съм лежал, но със смекчащи вината обстоятелства... Затова и една година помилва не от царя получих. В пиянство го направих — фалшифицирах документи. С желание добро да направя на свой човек — партизанин близък. Нищо. Сега съм си честен. Никой нищо не може да каже за мене. Ако пък искате да ви посоча други, нека помисля два-три дена и ще ви кажа.

Доволен от отговора, кметът стана и си отиде. След два-три дена той повика в общината всички селяни. Дойдоха и бае Иван, и бае Стоян.

— Събрах ви — рече кметът — да ми посочите между вас четири души най-честни и най-почтени, които ми са нужни за съвет и съдействие. Изкажете се добросъвестно и посочете ми тия необходими за моята работа лица.

Поразшаваха се селяните, попрокашля се някой оттук-оттам, поспогледаха се и замълчаха с наведени лави.

— Моля ви се, господа, изкажете се — настоя кметът.

Мълчание.

— Не се стеснявайте, господи. Пак мълчание.

— Кой иска думата?

От страна при вратата се обади един младеж:

— Да кажа аз, господин! кмете.

— Кажи.

— Какво да кажа, господин кмете? Кой кого може да признае за честен? Питайте ни да посочим най-големите вагабонти — да го направим отведенъж, а за най-честни — мъчна работа. Досега най-честни в селото минаваха бай Иван и бай Стоян — те ни водеха, те ни караха, за тях се биехме, за тях се трепехме. Аз предлагам тях да изберем.

— Верно, верно — завикаха събраниите и душите им се поотпуснаха.

Бае Иван и бае Стоян бяха избрани единодушно.

ДВЕ МНЕНИЯ ПО ВЪПРОСА

Шуми Искъра буен и мътен, пенят се водите му по камъните, бият се в скалите, спокойно утихват под пясъците и пак се спускат по бързите из кривия живописен пролом. Майското слънце свети празнично на чистото лазурно небе и към него се повдигат ту свежи и зелени, ту голи и скалисти разхвърлените върхове на Стара планина.

Сред тая поезия, до брега на реката, в едно хубаво кътче под китна горичка, пълна със славеи, гургулици и кукувици, бае Ради и Трендафилчо Жълтия, дошли от София с увеселителния влак, седят с въдици в ръце и ловят риба. Пред тях насреща на една издигната равнина, затулена от гористи банди, е държавата на нане Пасун — къщата му, нините му, ливадите му, кошарата му, жена му и децата му. Белее му се къщичката на слънцето, люлеят се нивите, цъфтят ливадите, но никаква душа сега се не мярка там.

Бай Ради и Трендафилчо хвърлят въдиците мълчаливи, съсредоточени в тапите, гледат насреща усамотеното царство на Пасуна, потънало в тишина, и повеждат разговор.

— Няма го днешка Пасун — казва някак загрижено бае Ради и сваля каскета от побелялата си глава, за да изтрие потта си. Трендафилчо Жълтия обръща към него младото си пълно загоряло лице и малките му сиви очички лукаво светват.

— Какво се хилиш? — казва бае Ради и изважда въдицата, за да промени червея.

— Нищо — отговаря бързо Трендафил и дърпа бързо въдицата.

— Какво? — повдига се бае Ради с любопитство.

— Нищо, изяде ми червея. И днес ще се върнем без риба...

— Ex — въздиша бае Ради, — обезриби се реката... Какво беше едно време — пръчката ще ти изядат, като я хвърлиш, а сега...

— Сега си купуваме от бае Пасун, но днес няма да ни огрее.

— Ex, де го Пасун! На събор е отишъл. Днес има събор, не знам на кой си манастир. Виж, жива душа не шава из държавата му.

— Спи по сенките... Пийнал е, па си е полегнал...

— И серкмето му не виждам. Кога е тук, серкмето му съхне, там е... пред кошарата. Няма го, няма го Пасун. Без риба ще се върнем.

В това време из нивите на бае Пасун изникна, като мак, някакво момиче с червено чадърче, с бяла блузичка, огледа се наоколо и седна. Само червеното чадърче стърчеше над класовете и се клатеше.

Бай Ради и Трендафил загледаха внимателно нататък.

— Навсянко Пасун гости има, познат е на цяла София — рече бае Ради и почна да туря нов червей на въдицата.

Трендафил гледаше втренчено към червеното чадърче в нивите и малките му сиви очи като че бяха пораснали.

Отведнажк край чадърчето се изправи фигурата на младеж по риза, с разкопчани гърди и почна да се озърта на всички страни. После се наведе и каза нещо на червеното чадърче. То скочи бързо и се изправи.

— Ха — рече заядливо бае Ради, — ти мислиш, че е сама, а?

— Хич и на ума ми не дойде.

— Знам те, знам те...

Навсянко младите не забелязаха рибарите, защото младежът завроя глава под червеното чадърче и залепи продължително уста върху устата на другарката си.

— Браво, браво, ах... И аз съм тръгнал по риба пуста. Това е работа за мене. Еееех, ех!

— Възмутително — обади се бае Ради, свали каскета си и го остави на земята. — Да правят такива работи из светите хорски ниви. Сигурно това е някоя госпожица от семейство, възпитавана, глезена и е излъгала, че отива с компания на екскурзия. Ти как мислиш? Защо младежта, крилатата, златната младеж, тъй много се е пристрастила към туризма? Видял ли си туристи самички, без женска компания? Най-напред почнаха с групови излети, с водачи, с команди. И аз така съм ходил едно време. Пазеше се приличие. А жени идеаха рядко. С баща си, с брата си, със свои. Тия групи после се разсипаха в групички без водачи. Намешаха се братовчеди. Мина се някоя година и друга, тия малки групички се разсипаха на още по-малки, а днес, приятелю, няма групи. Днес подвамка, подвамка. Мъжко и женско, момче и момиче... Туристи, любители на природата. Ти мислиш, че виждат нещо от природата, че се възхищават от нея, че идат за чист въздух, за почивка, за здраве?

— Хич не мисля тия работи, бай Ради. Аз знам защо търсят самота... знам и ме е яд, че не последвам примера им. Ама ти ме подмами с тая въдица. Пристрастих се към тоя глупав спорт. То да хващам нещо, добре, ами нищо. Колко пъти съм се клел да зарежа тоя тапа-серсемльк, не мога. Наближи събота и нещо ме загложде. Пък и ти като кажеш: „Хайде, стягай се за утр“, съвсем полудявам.

В това време младежът насреща пак завря главата си под червеното чадърче.

— Не мога да гледам — извика възмутено бае Ради. — Какви са тия бащи, които оставят децата си без контрол. Аз мойта дъщеря вън от града не пущам. Да, когато излезем семейно — друго е. Таз сутрин рано-рано отиде у леля си, след мен е отишла и майка й. Лелини ѝ имат вила в Павлово. И те държат строго дъщеря си. Шеткане-меткане не позволяват. И майка и е строга. Настоява да я женим още млада. И момичето си знаем...

Главата на младежа още веднаж се завря под червеното чадърче и се задържа под него.

Бае Ради гледаше с възмущение. Въдицата му трепкаше. Нещо я дърпаше, но той беше се сякаш унесъл.

— Тегли, тегли — каза възбудено и шепнешком Трендафил.

Бае Ради трепна като насыне и дръпна въдицата. Едра голяма риба се залюля на конеца и го плесна по лицето.

Трендафил скокна развълнуван.

Младежите видяха рибарите.

Тоя успех възбуди радостно бае Ради, но той не престана да ругае развратената младеж, която е изгубила всяко чувство на срам, и да хвали своята строгост към дъщеря си.

— Ти, Трендафиле, не я познаваш. Така. Аз ще ви запозная. Ела на именния ми ден у дома — прекъсна възмущенията си бае Ради и пак почна дълга реч по морал и за възпитание.

Привечер двамата приятели се упътиха към малката станция да вземат влака за връщане. Когато излизаха на пътеката, която се възкачва от реката и тръгва по линията, на отсрещната пътека в същото време се възкачваше и момичето с червеното чадърче, а след него младият и другар.

Като ги видя, бае Ради се подхълзна, падна назад и се търколи чак на поляната. Трендафил се затича към него.

— Какво, бе бае Ради?

— Спънах се... Остави друго, ами щях да си счупя пръчката.

— Стани де, стани. Да не си се убил?

— Нищо, нищо... Почакай, че ми стана зле. Трендафил слезна при другаря си.

— На, пада ти се, дето така жестоко осъждаш младите.

— А бе, остави ги тия млади! — някак си кисело и като че ли свенливо отговори бае Ради и в гласа му вече не звучеше ни възмущение, ни протест.

Той помълча малко, помълча, изкашля се и рече:

— А бе, слушай, Трендафиле, аз те поканих у дома на именния си ден, ама сега си спомних, че тоя ден ще ходим на вилата в Павлово у баджанака... Ще дойдеш друг път.

Така се извини бае Ради, защото момичето с червеното чадърче беше неговата дъщеря.

ПРИКЛЮЧЕНИЯТА НА ЕДИН АНГЕЛ В СЕЛО ЦЕПИЛОВО

Няма вече мир в село Цепилово, няма спокойствие. От четири махали село, на пет партии се разцепило. Всяка партия на пет партийки. Всяка партийка по пет водачи. Настръхнали хората като бодлите на таралеж. Не минава ден без караници, без побоища. Човек с човек не се среща. Всяка партия кръчма си отвори, да не би да иде някой в противната. Вземаха си говедар от чуждо село, неутрален човек, стоката да им пасе. При свой всеки я не праща. В черква никой не стъпя, да се не срещат противници, защото не могат да се гледат.

Добре, но ето че дойдоха светли празници, Рождество Христово. Мисли попът, мисли какво да прави. Не му се и пее в празна черкова, пък и хората нечеркувани ще останат.

Какво направи човекът? Обади по цяло село, че на Коледа пет пъти служба ще служи, за всяка партия отделно. Нареди часовете и почна да чука камбаната, тоя час за тия, другия за ония.

Хубави дни, хубава зима. Селото под снега като картилка. Спокойно запушили комините, вдигат се нависоко бели тънки пушещи, смесват се и не искат да знаят кой от коя партийна къща излиза.

Видя и господ от небето, че не са добри работите в село Цепилово, па избра едни от най-добрите си ангели и му рече:

— Иди, синко, долу в Цепилово. Лесно ще го намериш. Спусни се над България и дето кацнеш, там е. Иди ги вразуми.

Като чу ангелът камбаните за Рождество, спусна се от небето и право в Цепилово. То цялото е будно през великата нощ на Рождество. Чист хубав сняг го покрил, грейнали светлинки по прозорците. Детски гласове на групи, на групи пеят коледни песни.

— Ax — рече ангелът, — тук всичко на добро е тръгнало, по-добре да се не бъркам, да не излезе пак някоя кавга.

Възседна ангелът весел камбаната да се полюле. Люлее се той и гледа — веднаж черква пусна, пак нова служба захвана, три служби изкара попът.

„Каква ще да е тая работа?“ — помисли си ангелът, слезе от камбанарията долу и тръгна по една улица.

Усетиха го кучетата, залаяха като по вълк. Наизскачаха селяни с тояги и колове.

— Хей, кой си? Стой!

— Човек като вас, пътник закъснял — рече ангелът.

— Не, ти не си от нашите — закрещяха селяните, ти си от друга партия, нашите кучета наши хора не лаят, подушили са ти вярата проклета.

И пата-кюта с тоягите, едвам жив се отскубна ангелът и през плетища, през мегдани, та в другата махала. Още не се окопитил от боя, пак лавнаха кучетата.

Наизскочиха пак селяни с тояги, с колове и завикаха:

— Хей, ти кой си? Стой!

— Човек като вас, братя, пътник закъснял.

— Не, ти не си от нашите — закрещяха селяните. — Наше куче наш човек не лае, ти си от другите.

И пата-кюта, пата-кюта с тоягите, едвам жив се отскубна ангелът и избяга в другата махала. Но и там същото се случи, и там изяде боя.

Бяга ангелът от махала в махала и навсякъде го биха селяните. А камбаната бие за четвърти път служба.

Стана му мъчно на ангела.

— В такова село ли намери да ме прати дядо Господ на тоя хубав ден. Хората се веселят и радват, пък аз бой да ям.

Той се спря на широкия мегдан сред селото, дето нямаше наблизо ни къщи, ни кучета, погледна небето и почна да се моли.

Но ето там из една уличка се зададе по белия сняг черна фигура. Взря се ангелът и видя човек, след него недалечко друг.

„Пак ще ям бой“ — помисли си той и поиска да разпери криле да се вдигне, но не можа. Те бяха изпочупени.

Двете човешки фигури се настигнаха и спряха пред него.

— Кой си ти?

— Човек, ваш брат. Закъснял пътник.

— Дай си личната карта!

— Нямаш? Добре. Слушай, поляк, заведи тогова в общинския яхър и го вържи на яслите като магаре. Удари му и един даяк. Виждам, че не е от нашите. Утре ще го разберем.

— Слушам, господин кмете — рече полякът, хвана ангела, закара го в общинския яхър и го върза за яслите до магарето.

На сутринта селяните дълго търсиха кмета да го поздравят с Рождество Христово и късно-късно го намериха в общинския яхър, вързан за яслите до магарето.

— Каква е тая работа, кмете? — питат го зачудени селяните.

— Не знам, брате — сам не знам. Някой от противниците ми скрои тоя номер. Вземете тоягите и бийте! Да започнем Коледа!

Източник: [Словото](#)

Издание:

Елин Пелин. „Събрани съчинения в шест тома“, Том трети;
„Български писател“, С. 1977. Под редакцията на Тодор Боров,
Кръстьо Генов и Пеньо Русев.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.